

DEPARTEMENT PSYCHOLOGIE

Cats, n.d., p.1)

ERBIJ HOREN

De integratie van gehoorgestoorde jongeren in de vrijetijdscultuur

Scriptie voorgedragen tot het bekomen van
het diploma van

bachelor in de toegepaste psychologie

door **S. Gelders**

Promotor: **W. De Cleen**

Copromotor: **L. De Raeve**

Academiejaar 2004-2005

Samenvatting

Bibliografische referentie

Gelders, S. (2005), *De integratie van gehoorgestoorde jongeren in de vrijetijdscultuur*. – Antwerpen : s.n. – IV, 46 p. + bijlage + brochure + flyer - Scriptie Bachelor in Toegepaste Psychologie (SAN AP)

Trefwoorden

- Gehoorstoornis
- Inclusie
- Integratie
- Vrije tijd

Jongeren met een gehoorstoornis zijn vooral jongeren ! Hun gehoorstoornis maakt deel uit van hun leven en beïnvloedt het in grote mate. Maar dat neemt niet weg dat zij in hun eigenheid deel willen uitmaken van de maatschappij waarin zij leven. De gehoorstoornis zelf zorgt vooral voor een communicatieprobleem : de meest geijkte manier waarop mensen met elkaar communiceren, de spraak, is voor mensen met een gehoorstoornis niet evident.

Ze gebruiken naast spraak dan ook andere communicatiestrategieën waardoor de communicatie met horenden niet zo vlot verloopt. Dat bemoeilijkt op zijn beurt de integratie alhoewel de gehoorgestoorde erbij wil horen.

De gehoorgestoorde puber neemt een speciale plaats in in zijn omgeving : hoe bekijkt hij zichzelf, met welke problemen wordt hij geconfronteerd of kan hij geconfronteerd worden ?

Om volwaardig lid te zijn van de omgeving, moet je je een plaats verwerven in die omgeving. De techniek biedt daartoe verschillende hulpmiddelen, afhankelijk van de noden en de behoeften die de verschillende aspecten van het probleem stellen.

In de maatschappij zelf wordt er druk gedebatteerd over integratie en inclusie, en specifiek het onderwijs biedt deze mogelijkheden reeds aan.

Ook vrijetijdsorganisaties en sportclubs willen met gehoorgestoorden werken maar de begeleiders zijn vaak onwetend omtrent mogelijkheden en moeilijkheden die jongeren met een gehoorstoornis ervaren.

Deze constatacie vormde voor mij de aanleiding om deze scriptie te realiseren.

Centraal staat de integratie van gehoorgestoorde jongeren in de maatschappij. De exploratie van dit thema heeft geleid tot een brochure die jeugdleiders en jeugdwerkers moet informeren over jongeren met een gehoorstoornis.

Woord vooraf

Een scriptie schrijven is geen sinecure.

Voor je eraan begint weet je niet wat je te wachten staat, maar dan word je overspoeld door een stortvloed van taken, opdrachten, vragen, problemen.

De ene vraag leidt de volgende in en die leidt weer op zijn beurt naar een volgend probleem dat je eerst moet oplossen voor je aan de volgende taak kunt beginnen.

Uiteindelijk, dank zij een zeer strikte en goed gestructureerde begeleiding, waarvoor ik mijn promotor en copromotor dank, heb ik mijn taak dan toch tot een goed einde kunnen brengen.

Ik bedank hierbij iedereen die, op welke manier dan ook, een bijdrage heeft geleverd tot het totstandkomen van deze scriptie, niet in het minst familie en vrienden : ook zij deelden in de spanning !

Mooi anders

ik ben moe
zegt ze niet
maar ze legt haar hoofd
op m'n schouder

ik heb honger
zegt ze niet
maar ze slaat haar vingers
in de richting van haar mond

ik heb je Lief
zegt ze niet
maar ze laat
het gewoon merken
(Goos, n.d., p. 1)

Inhoudstafel

Inleiding

Tijdens mijn stage op 'KIDS' kwam ik ondermeer in contact met gehoorgestoorde kinderen, jongeren en hun begeleiders. In deze instelling wordt op een zeer warme, respectvolle manier met deze jongeren en hun probleem omgegaan. Maar de instelling waarin ze verblijven, de school waar ze hun opleiding krijgen, vormt slechts een onderdeel van hun leven. Daarbuiten wacht de maatschappij, waarin ze zich moeten integreren.

Die integratie is niet gemakkelijk : communicatie tussen gehoorgestoorden en horenden in een horende wereld is niet evident. Talige communicatie is moeilijk en moet aangevuld worden met andere communicatiestrategieën, die dan op hun beurt weer niet evident zijn voor de horenden.

De communicatie en integratie wordt daarbovenop nog bemoeilijkt door de onbekendheid van de horenden met de wereld van de niet-horenden.

Om die wereld iets begrijpelijker te maken ontwikkelde ik een brochure specifiek gericht naar jeugdwerkers en jeugdleiders die in het kader van de vrijetijdsbesteding met gehoorgestoorde jongeren willen werken.

De scriptie zelf bestaat uit twee delen : het eerste deel is een theoretische benadering met ondermeer een aantal beschouwingen rond gehoorstoornissen en communicatiemiddelen met gehoorgestoorden.

Vervolgens wordt, met het oog op integratie, ook de sociale positie van de gehoorgestoorde jongeren bekeken. Daarna komt de maatschappelijke visie rond integratie aan bod en bespreken we hoe in het onderwijs en de vrijetijdscultuur die visie gestalte krijgt.

Het tweede deel van de scriptie is eerder praktisch : het bevat de brochure 'Erbij horen' en een folder met dezelfde titel die dienst doet als aandachtstrekker.

Deel 1: De theorie

1. De gehoorstoornis

1.1 Verschillende graden van gehoorverlies

Gehoorverlies komt voor in verschillende gradaties, gaande van licht slechthorend tot vibratiedoof. Om een beeld te krijgen van de graad van gehoorverlies wordt meestal een tonaal audiogram afgenomen.

Met toonaudiometrie bepaalt men de gehoordrempel. De gehoordrempel is de sterkte (in decibels of dB uitgedrukt) waarop een toon met een bepaalde frequentie moet worden aangeboden om nog net gehoord te kunnen worden.

De onderzoeker meet enerzijds de luchtgeleiding (geluid dat via het oor het slakkenhuis bereikt) en anderzijds de beengeleiding (geluidstrillingen die via de beenderen van de schedel het slakkenhuis bereiken).

Een horend persoon hoort geluiden met frequenties van 20 Hz tot 20000 Hz. De menselijke spraak bevindt zich vooral tussen 500 Hz en 4000 Hz. Het gehoor wordt dan ook vooral gemeten op de frequenties 500 Hz, 1000 Hz, 2000 Hz en 4000 Hz.

Door op verschillende toonhoogtes (uitgedrukt in Hz) de gehoordrempel te bepalen, bekomt men het gemiddelde gehoorverlies. Voor de frequenties waarvoor geen drempel kan gemeten worden, neemt men 120 dB als norm.

Afhankelijk van de graad van het gemiddeld gehoorverlies krijgt men verschillende categorieën:

Categorieën:	Verlies van:
Normaal horend	-10 dB – 20 dB
Licht slechthorend	21dB – 40 dB
Matig slechthorend	41 dB – 70 dB
1 ^e graad	41 dB – 55 dB
2 ^e graad	56 dB – 70 dB
Zwaar slechthorend	71 dB – 90 dB
1 ^e graad	71 dB – 80 dB
2 ^e graad	81 dB – 90 dB
Doof	91 dB – 119 dB
1 ^e graad	91 dB– 100 dB
2 ^e graad	101 dB– 110 dB
3 ^e graad	111 dB– 119 dB
Totale doofheid – Anacousie	120 dB

Tabel 1: Indeling graad gehoorverlies volgens Internationaal Bureau van Audiofologie – BIAP (Internationaal Bureau van Audiofologie, 1997, p. 9-10, bijlage 10)

De richtlijnen van de BIAP worden vaak gebruikt door audiologen en anderen die er beroepsmatig mee bezig zijn. Zo ook 'de classificaties van de graad van het gehoorverlies' die vaak in de toonaudiometrie gebruikt worden. De normen van het Vlaams Fonds volgen de indeling die opgesteld is door de B.I.A.P.

Iemand die licht slechthorend is, zal met moeite een zachte stem of een spreker die zich veraf bevindt waar kunnen nemen.

Bij een matig gehoorverlies moet de spreker al luid spreken en worden enkel de vertrouwde geluiden goed waargenomen. Deze personen hebben veel baat bij spraakafzien.

Een zwaar slechthorend persoon kan de spraak nog verstaan indien de spreker luid en vlakbij het oor spreekt.

Een doof persoon kan geen spraak meer verstaan en kan enkel zeer harde geluiden waarnemen. Als geen geluid meer kan waargenomen worden, spreken we van een totaal gehoorverlies.

Opmerkingen :

- Een slechthorend persoon kan spraak wel horen maar klanken niet of moeilijk van elkaar onderscheiden. Dit levert problemen op voor het verstaan van de spraak. Om het spraakverstaan precies te kunnen weergeven, kan een spraakaudiogram worden afgenomen.
- Als men een gehoorverlies bepaalt bij kinderen is dit cijfer niet noodzakelijk een constante over de jaren. Omdat het gehoorverlies kan veranderen zal men bij kinderen elk jaar opnieuw een audiogram afnemen. In een aantal gevallen neemt het gehoorverlies zelfs progressief toe.

(van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998, p. 4-8) (Internationaal Bureau van Audiofonologie, 1997, p. 9-10, bijlage 10)

1.2 Soorten gehoorstoornissen

Er zijn drie soorten gehoorstoornis: *geleidingsgehoorverlies* (conductief gehoorverlies), *perceptiedoofheid* (waarnemingsgehoorverlies) en *gemengd gehoorverlies*.

1.2.1 Geleidingsgehoorverlies

Bij geleidingsgehoorverlies wordt het geluid niet goed geleid naar het binnenoor door een probleem in het middenoor en/of het buitenoor.

Het probleem is meestal tijdelijk en kan opgelost worden door medicatie of een operatieve ingreep zoals het plaatsen van buisjes.

Ook een hoorapparaat helpt vrij goed omdat bij geleidingsgehoorverlies het geluid niet vervormd doorkomt maar enkel stiller wordt waargenomen. Met een hoorapparaat kan men geluid dus versterken zodat de gebruiker het geluid redelijk goed kan waarnemen zonder te veel vervormingen. Het gehoorverlies is ook niet zo ernstig (zelden > 60dB).

In de meeste gevallen is er ook enkel sprake van een slechte luchtgeleiding. Op die manier worden de geluiden harder dan 60 dB nog altijd waargenomen via de beengeleiding.

Geleidingsgehoorverlies leidt nooit tot doofheid.

(van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998, p. 9-10)

1.2.2 Perceptiedoofheid

Bij perceptieverlies ligt het probleem in het binnenoor: de cochlea en/of de gehoorzenuw zijn aangetast.

Naast een volumevermindering is er ook sprake van een vervorming van de klanken. Hierdoor wordt het moeilijker voor mensen om spraak te verstaan.

Meestal is er een verlies van de hoge frequenties waardoor enkel de klinkers door het hoorapparaat kunnen versterkt en gehoord worden.

Eventuele apparatuur kan het gehoorverlies minder goed op vangen.

In tegenstelling tot geleidingsgehoorverlies is het gehoorverlies bij perceptieverlies blijvend en groter.

(van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998, p. 9-10)

1.2.3 Gemengd gehoorverlies

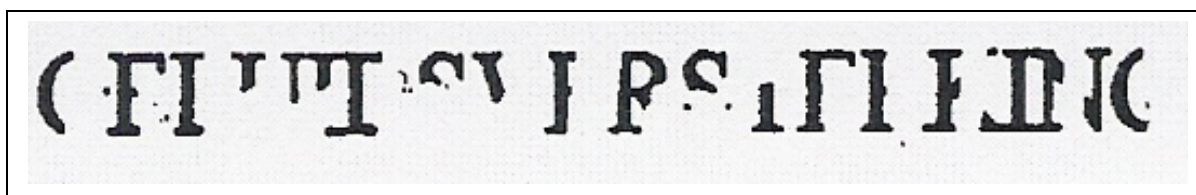
Bij een gemengd gehoorverlies is er sprake van een combinatie van perceptie- en (al dan niet tijdelijk) geleidingsgehoorverlies. Het geleidingsgehoorverlies komt af en toe voor en heeft een groot effect op de gehoorresten.

(van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998, p. 9-10)

1.3 De geluidspceptie van een persoon met een gehoorstoornis.

Mensen met een gehoorprobleem horen anders.

- Een gehoorgestoorde neemt het geluid stiller waar. Geluiden moeten dus harder zijn dan normaal om te worden waargenomen. Ook het geluid van de eigen stem zal stiller klinken (voor een slechthorende persoon) of zelfs niet meer hoorbaar zijn (voor een dove persoon). Bij veel personen met een gehoorverlies zullen ook de zachtere omgevingsgeluiden niet meer te horen zijn, zelfs niet met een hoorapparaat. De signaal- of waarnemingsfunctie van het gehoor is dus geringer met als gevolg dat een persoon met een gehoorstoornis bijvoorbeeld in het verkeer de bel van degene die achter hem fietst, niet zal horen.
Bij een persoon met een gehoorstoornis is het hoorveld veel smaller dan bij normaalhorende personen omdat de gehoordrempel hoger ligt. Het hoorveld is de ruimte tussen de gehoordrempel (het punt waarop men begint te horen) en de pijngrens (waar het horen pijnlijk wordt). Als bij de persoon die minder hoort ook de pijndrempel verlaagd is, wordt het hoorveld nog smaller en zal de persoon nog minder geluid op een comfortabele manier waarnemen. In die gevallen wordt het gehoortoestel zo afgesteld dat de drager ervan geen pijn krijgt door bepaalde geluiden.
- Geluiden worden ook anders waargenomen. Een persoon met een gehoorverlies zal moeilijker verschillen kunnen waarnemen (vb. klanken). Naarmate het gehoorverlies groter wordt, neemt de gehoorgestoorde ook steeds minder aspecten van de spraak waar.
Het waarnemen van medeklinkers neemt het vlugst af, daarna deze van de klinkers. Het beste worden nog het ritme in de taal en de 'lettergreep-structuur' waargenomen.
Doordat een gehoorgestoorde zichzelf en anderen niet kan horen praten, is zijn spraak vaak minder goed. Die zal dikwijls te luid of te stil zijn, klanken worden slecht uitgesproken of zelfs helemaal weggelaten.
Men kan het zich ook zo voorstellen: een tekst wordt gedrukt in een heel klein lettertype, vervolgens sterk vergroot. Het schriftbeeld wordt wel groter maar er treedt vervorming op. De vergrote tekst kan niet gemakkelijker gelezen worden en men moet raden wat er staat.

Figuur 1: vervormd schriftbeeld

(Koninklijk Instituut voor Doven en Spraakgestoorden, 2004, p. 7)

Hetzelfde gebeurt bij auditieve vervorming.

Een persoon die niet goed hoort en daarbij de geluiden ook vervormd waarneemt, heeft geen baat bij een toestel dat het geluid versterkt. De persoon zal enkel de vervormde geluiden luider waarnemen.

(Koninklijk Instituut voor Doven en Spraakgestoorden, 2004, p. 7)

2. Communicatiemiddelen voor mensen met een gehoorstoornis

Mensen communiceren met elkaar. Ze gebruiken daarvoor een medium, namelijk taal. Taal kan verbaal zijn, geschreven zijn maar kan ook gebaren omvatten. Voor niet- en slechthorenden is gebruik van de gesproken taal niet evident. Ze moeten gebruik maken van andere communicatiemiddelen. We bespreken achtereenvolgens de gebarentaal, het gebarensysteem (Nederlands met Gebaren; NmG), het schrift, sign writing, vingerspelling, cued speech en de gesproken taal.

2.1. Gebarentaal

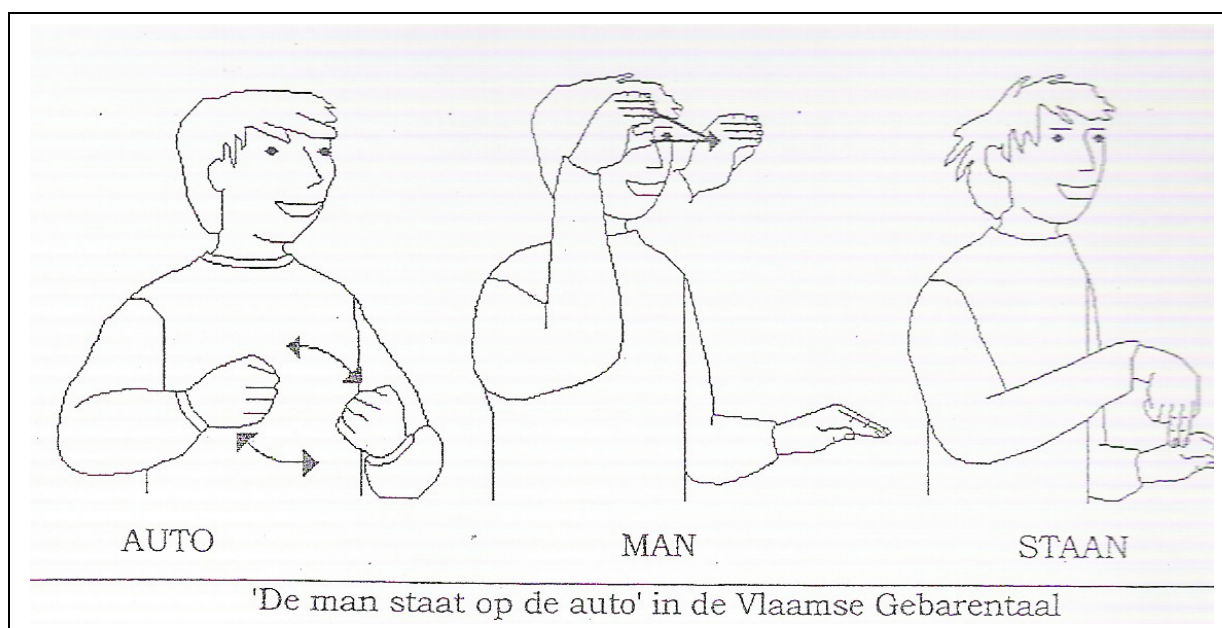
Ook met gebaren kan men communiceren. Men schat dat in België voor ongeveer 6000 mensen de gebarentaal de eerste taal is.

Het verschil tussen gebarentaal en gesproken taal is dat men bij de gebarentaal hoort door te kijken en de taal spreekt door zelf gebaren (met behulp van de handen, het gezicht en het lichaam) te gebruiken. Bij de gesproken taal daarentegen hoort men de taal en spreekt men deze om een boodschap aan iemand anders te communiceren.

Gebarentaal is dus een gestueel-visuele taal, terwijl de gesproken taal een oraal-auditieve taal is.

Gebarentalen zijn heel erg geschikt om gebruikt te worden voor communicatie met en door gehoorgestoorden. Vooral voor prelinguaal doven is spreken en spraakafzien dikwijls zo moeilijk en vermoeiend, dat een vlotte communicatie in gesproken taal echt onmogelijk is. Deze mensen gebruiken de Vlaams- Belgische gebarentaal het meest.

In het onderwijs gebruikt men vaak gebaren om de lessen te ondersteunen. De gebarentaal wordt ook aantrekkelijker voor horende mensen. Meer en meer horende mensen willen ook deze taal leren.

Figuur 2: Illustratie van gebarentaal
(Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998, p.54)

Het voordeel van gebarentaal is de snelheid waarmee men iets kan uitleggen. Op deze manier kan een tolk het Nederlands volgen en dus niet achterop geraken bij de vertaling naar de gebarentaal.

(Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998, p. 70-72) (Doof Actie Front, 2005, par. 1)

2.1.1 *Kenmerken van de gebarentaal*

Er zijn heel wat varianten of dialecten in de gebarentaal terug te vinden. Toch vertonen al deze varianten gemeenschappelijke kenmerken:

- er gebeurt veel tegelijk of simultaan in een gebarentaal: de handen en het lichaam geven simultaan, tegelijkertijd informatie aan de gesprekspartner.
- alle gebaren gebruiken de ruimte.
- elk gebaar heeft een non-manueel gedeelte : dat kan de mimiek of de lichaamstaal zijn. Men kan bijvoorbeeld een zin vragend maken door de wenkbrauwen op te trekken. Maar ook het lichaam kan die functie hebben: het onderwerp van een zin kan veranderen door de schouders naar rechts of links te draaien.

Daarnaast zijn er ook heel veel manieren om iets te zeggen in gebarentaal. Net als in gesproken taal kan men gebarentaal luider of zachter doen klinken.

- Luid gebaren gebeurt door een groot deel van de gebarenruimte te gebruiken.
- Stil gebaren gebeurt door een klein deel van de gebarenruimte te gebruiken.

De gebarentaal biedt niet altijd een oplossing voor mensen met een gehoorstoornis. Als het donker is kunnen gehoorgestoorden moeilijk communiceren in gebarentaal. Voor heel korte berichtjes kunnen ze wel gebaren maken op de hand of het lichaam van de andere persoon. Soms worden zelfs met de vinger woorden op het lichaam van de gesprekspartner geschreven. Die kan dan voelen wat de ander zegt. Maar gebarentaal gebruiken voor lange gesprekken in het donker is quasi onmogelijk.

Het vermelden waard is het gebruik van naamgebaren. Dit zijn gebaren waarmee verwezen wordt naar iemand uit de groep. Het naamgebaar wordt steeds door anderen gekozen. Er zijn verschillende manieren waarop dit kan gebeuren:

- het gebaar wordt gelinkt aan de eerste letter (uit het vingeralfabet) van de voornaam.
- men neemt het gebaar dat verwijst naar de familienaam. Bonen wordt dan het gebaar voor mijnheer Boonen.
- Men refereert naar een typisch gedrag van de persoon. Zo kan voor iemand die altijd over zijn kin wrijft, deze handeling ook gebruikt worden als naamgebaar.

Naamgebaren worden daarnaast ook gebruikt voor plaatsnamen.

Er is nog geen standaardgebarentaal voor Vlaanderen. Wel treffen we verschillende varianten aan. Er zijn meer gelijkenissen dan verschillen tussen de varianten en daarom spreekt men toch over de ‘Vlaams-Belgische Gebarentaal’.

(Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1996, p.2, 9-10, 42, 44, 46-48, 56) (Rodenburg, 1996, p. 27-28)

2.1.2 *Aanleren van gebaren*

In theorie zouden alle kinderen met een gehoorstoornis perfect de gebarentaal kunnen aanleren als ze daartoe de mogelijkheid krijgen. Er moet dus iemand zijn die over een goede kennis van deze taal beschikt en voor dit aanbod kan zorgen zodat er met het kind in gebarentaal wordt gecommuniceerd. Een gehoorgestoord kind leert de gebaarvorm en de betekenis ervan met elkaar in verband brengen doordat een gebaar telkens in een bepaalde situatie aangeboden wordt. Door telkens te zien welke gebaren met elkaar gecombineerd kunnen worden en in welke volgorde, leert een doof kind de regels van de gebarentaal.

Maar vaak komen kinderen niet tot een perfecte gebarentaal. De gebarentaal is immers niet (of zelden) de moedertaal van de ouders want de meeste ouders zijn zelf niet gehoorgestoord. Slechts 5

procent van alle ouders van gehoorgestoorde kinderen zijn zelf gehoorgestoord. Er gaat dikwijls heel wat tijd verloren omdat de ouders zelf eerst nog de basis van de gebarentaal moeten leren. Perfectie zullen ze zelf zelden bereiken en het leren van de taal aan het kind is dan niet vanzelfsprekend.

Het gehoorverlies zelf wordt al vroeg vastgesteld door middel van de ALGO-test (op 4 weken afgenomen). Maar ouders hebben het vaak moeilijk om dit probleem te aanvaarden en hierdoor duurt het soms nog lang voor er iets voor het kind kan gedaan worden. Als ouders het probleem kunnen aanvaarden, leren ze zelf gebarentaal gebruiken en kunnen ze die ook aanleren aan hun kind.

Kinderen kunnen de gebarentaal ook leren op een dovenschool. Kinderen met een gehoorverlies leren daar spontaan de gebarentaal.

De meeste kinderen die naar een dovenschool gaan, komen daar voor het eerst in contact met andere kinderen met een gehoorverlies. Kinderen met een gehoorverlies die ook gehoorgestoorde ouders hebben kunnen ideale leermeesters zijn omdat de gebarentaal voor hen de moedertaal is. Zo kunnen andere kinderen spontaan de gebarentaal oppikken. Maar jammer genoeg (wat dit betreft !) heeft slechts 5 procent van alle kinderen met een gehoorverlies ook ouders met een gehoorverlies. Er zal dus zelden sprake zijn van een spontaan leren.

Deze factoren zorgen ervoor dat gehoorgestoorde kinderen dikwijls te laat starten met het leren van de gebarentaal. Ze kunnen bepaalde principes van die taal niet of (te) laat leren.

Bij contact met andere gebarentaalgebruikers kan dit tot een communicatieprobleem leiden, vooral voor de slechthorende die deel wil uitmaken van de dovengemeenschap.

(Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1996, p. 28) (Rodenburg, 1996, p. 30)

2.2. Gebarensysteem: Nederlands met gebaren (NmG)

We spreken van een gebarensysteem als gebruik gemaakt wordt van de gesproken taal gecombineerd met gebaren. Hierbij gebruikt men de structuur van de gesproken taal.

In Vlaanderen spreekt men dan van “Nederlands met gebaren” (NmG): men spreekt Nederlands en maakt tegelijkertijd ook gebaren. De structuur van de Nederlandse taal wordt behouden.

Een gebarensysteem wordt gebruikt als een soort **brugtaal** tussen horende en gehoorgestoorde personen. Het wordt heel vaak gebruikt in het onderwijs voor dove en slechthorende kinderen en om de communicatie tussen horenden en gehoorgestoorden te bevorderen.

Voor de horende is het niet zo moeilijk om de woordenschat van de gebarentaal te leren maar de grammatica zorgt voor meer problemen omdat ze zo anders is dan de grammatica van de gesproken taal.

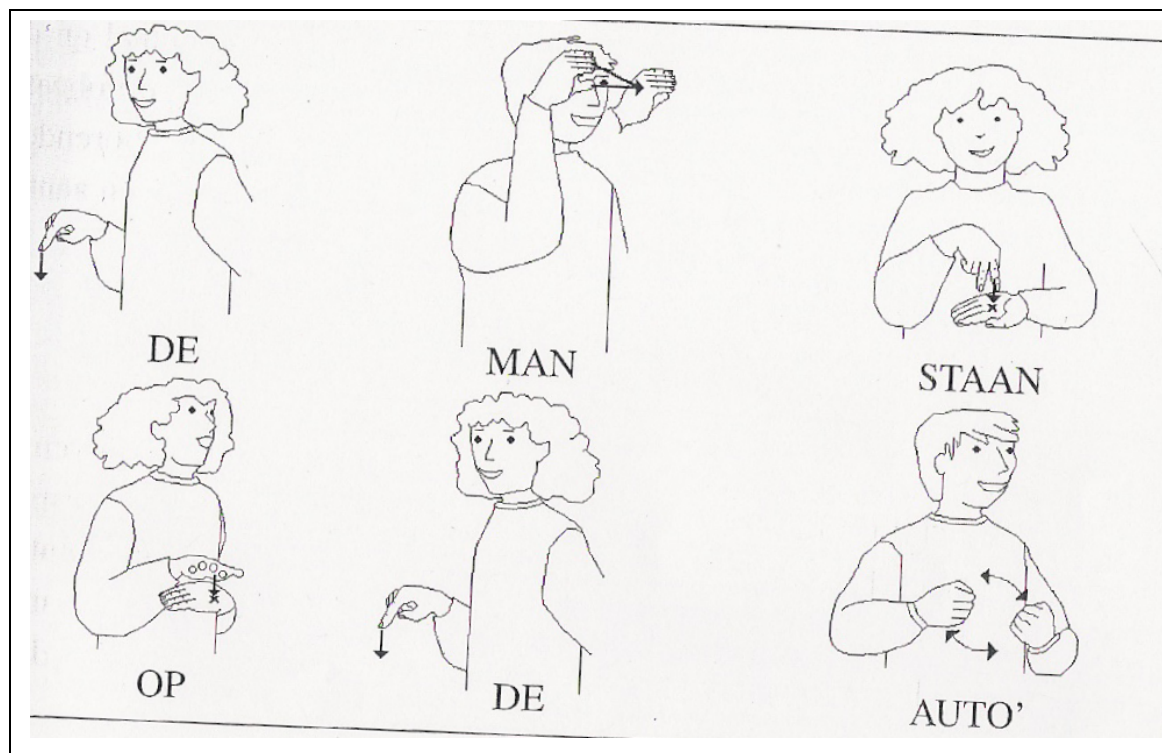
Een gehoorgestoorde zal zich sneller aanpassen en de regels van de grammatica van de Nederlandse taal respecteren : hij kent deze twee grammatica's immers door de lessen op school.

Dit gebarensysteem heeft het **voordeel** dat de communicatie bij de kinderen wordt bevorderd. Ze beschikken daardoor over meer kennis en vaardigheden.

Er zijn echter ook **nadelen** aan verbonden aan deze taal :

- de cognitieve overbelasting: de gebruiker moet teveel informatie in een te korte tijd omzetten in gebaren. Elk woord uit de gesproken zin moet omgezet worden in een gebaar. Omdat het allemaal zo snel moet gaan, worden vaak de grammaticale regels vergeten. Het wordt dan voor de kinderen zeer moeilijk om de regels van de Nederlandse taal te leren kennen.
- tweetaligheid van gehoorgestoorde kinderen: de kinderen leven in twee werelden en moeten een goede kennis van beide talen verwerven.

Fig 3 illustreert het NmG. Het grootste verschil met de gebarentaal is de lengte van de boodschap. Met gebarentaal wordt informatie veel sneller doorgegeven. (vergelijk met 2.1.)

Figuur 3: illustratie van Nederlands met gebaren

(Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998, p. 53)

De gebarenschat (woordenschat van NmG) is opgenomen in een ‘woordenboek’ dat “het groene boek” genoemd wordt. Voor recentere gegevens kan de lezer terecht op de website van de Universiteit van Gent (<http://gebaren.ugent.be/>). Hier vindt hij een digitaal gebarenwoordenboek.

(De Raeve, 2004, p. 12) (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1996, p. 3) (Rodenburg, 1996, p. 28-30).

2.3 Schrijven kan ook een hulpmiddel zijn

Met schrift leggen we taal vast op papier. Als een persoon met een gehoorverlies wil communiceren met een horende die de gebarentaal niet kent, kan schrift van pas komen. Woorden die de gesprekspartner met gehoorverlies niet kan liplezen, kunnen opgeschreven worden.

(Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1996, p. 35-36)

2.4 Sign writing

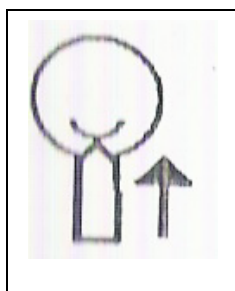
Taalkundigen ontwikkelden de eerste schriftelijke gebarentaal. Maar omdat er te veel symbolen gebruikt werden, was deze versie niet handig in het dagelijks gebruik.

Sinds kort heeft men 'Sign Writing' ontwikkeld. Dit systeem wordt reeds in verschillende landen gebruikt, maar slechts door een beperkt aantal mensen. Toch bestaat er al een tekstverwerkingsprogramma!

In 'Sign Writing' wordt voor enkele (maar niet alle) delen van een gebaar een symbool gebruikt. De tekening bijvoorbeeld die bij het woord "dank u" hoort, toont waar het gebaar begint, de handpositie en de erbij horende beweging.

- Men begint met het tekenen van een "gezicht" (een cirkel) waarop een "mond" getekend wordt om aan te duiden dat de hand op die plaats vertrekt
- Dan tekent men net onder de mond een rechtopstaande lange smalle rechthoek met een gepunte bovenzijde. Dat betekent dat een vlakke hand met gestrekte en gesloten vingers gebruikt wordt die verticaal net onder de mond gehouden wordt.
- Tenslotte wordt de bijhorende beweging aangeduid met een pijltje.

Het geheel ziet er uit zoals op de onderstaande tekening :

figuur 4: sign writing voor "dank u"

(Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1996, p. 36)

Een voordeel van sign writing is dat er geen gebruik meer hoeft gemaakt te worden van een andere taal (bv. Nederlands) omdat de gebaren zelf opgeschreven worden. Vroeger gebruikte men glossen (Nederlandse woorden) om de Vlaams-Belgische gebarentaal op te schrijven. Deze glossen gaven de betekenis van het gebaar ongeveer weer maar verschillen bleven bestaan.

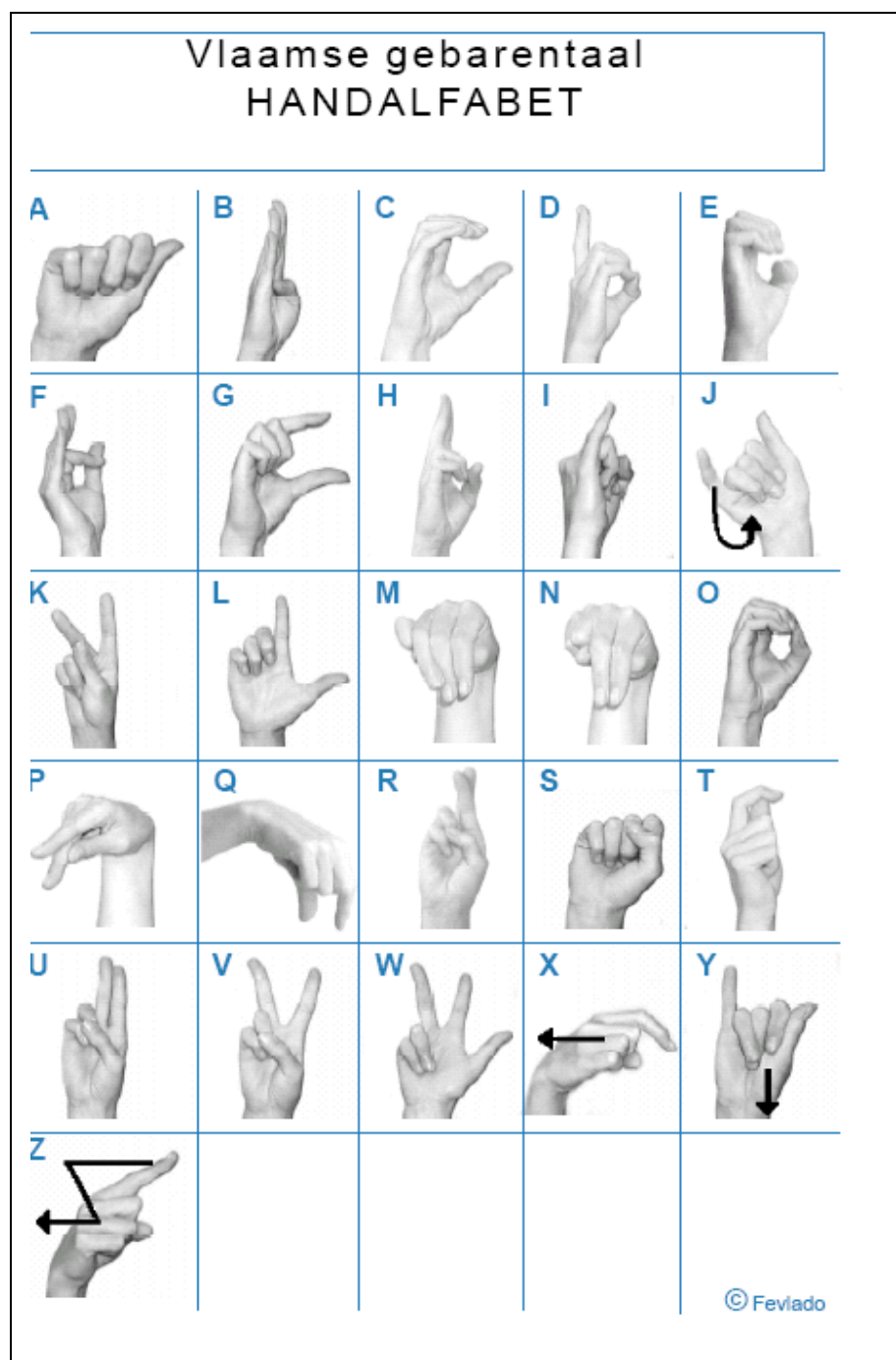
Nadeel van sign writing is dat het tijd vergt, traag is. Maar personen die het vaak gebruiken vinden het helemaal niet tijdrovend. Net zoals bij horende kleuters die de Nederlandse taal moeten leren schrijven, verloopt het proces sneller naarmate men er meer ervaring in krijgt. Des te langer men ermee omgaat, des te sneller het uiteindelijk zal gaan.

(Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1996, p. 35-36)

2.5 Vingerspelling

Met vingerspelling bedoelt men schrijven in de lucht met de vingers. Voor kinderen met een gehoorverlies kan het helpen om de Nederlandse taal te verwerven. Als visueel communicatiemiddel kan het de communicatie vergemakkelijken en heeft daardoor een positieve invloed op de algemene ontwikkeling van die kinderen.

Bij vingerspelling worden de letters van het alfabet uitgebeeld met de vingers. Er zijn zesentwintig symbolen. Voor elke letter is er één symbool. Er is dus een verband met de gesproken en geschreven taal. De vingerspelling kan gebruikt worden in combinatie met gebarentaal. Er zijn verschillende systemen van vingerspelling. In sommige landen gebruikt men één hand, in sommige landen twee handen en soms gebruikt men ook een mengeling van één of twee handen. In België gebruikt men één hand om de symbolen uit te beelden.

Figuur 5: Vlaamse Vingerspelling

(Fevlado, n.d.)

(Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1996, p. 19-20, 22) (Guyot, n.d., p. 15-16)

Men gebruikt

vingerspelling

- om een gebaar op zich te vormen, zoals bij bepaalde letterwoorden in het Nederlands.
- voor eigennamen waarvoor geen naamgebaar bestaat.
- voor woorden waarvoor geen gebaar bestaat zoals bij een technische vakwoordenschat.
- voor geïnitieerde gebaren, of gebaren waarvan de handvorm de eerste letter van het overeenkomstige gesproken woord voorstelt. Deze gebaren maken deel uit van het gebarensysteem.

Maar soms bestond er al een woord voor in de gebarentaal.

- om moeilijk afleesbare woorden te spellen.
- bij (taal)onderwijs, werkwoordsverbuigingen, meervoudsuitgangen.
- als correctiemiddel bij het spreken
- ter ondersteuning van het lipbeeld

2.6 Cued speech

Bij 'cued speech' worden alle klanken die uitgesproken worden, verduidelijkt met een gebaar.

Acht verschillende handvormen onderscheiden de medeklinkers.

De plaats van de hand op of om het gezicht bepaalt de klinker.

Door de visuele informatie van de hand te koppelen aan het mondbeeld kan men zeggen om welke klank het gaat.

Het is dus niet de schrijfwijze van gesproken woorden maar de klanken van die woorden die worden uitgebeeld.

Als men aandachtig kijkt naar de wijze waarop de handstanden worden gemaakt, kan men nog veel meer te weten komen zoals het spreektempo, de zinsmelodie en de klemtoon.

Heeft men voldoende ervaring, dan kan men een rustig spreektempo bijhouden.

(Rodenburg, 1996, p. 154-155)

2.7 De gesproken taal

Kinderen met een gehoorstoornis moeten niet alleen gebarentaal kennen. Het is ook belangrijk dat ze de gesproken taal krijgen aangeleerd. De kinderen zullen later moeten leven in een wereld waar over het algemeen gesproken wordt. In het onderwijs zal dan ook een groot deel van de tijd moeten besteed worden aan het leren liplezen (ter ondersteuning van het horen), aan hoortraining waarin ze leren horen met hun hoorapparaat en/of hun C.I. en aan het leren spreken (=articulatietraining).

(Rodenburg, 1996, p. 152-153)

2.7.1. Spraakafzien en liplezen

Bij de communicatie met anderen luisteren we niet alleen, we kijken ook heel veel. We hebben oogcontact en leren veel uit de oogbewegingen van de gesprekspartner. We zien emoties op het gezicht van de gesprekspartner. Uit het gelaat wordt heel veel informatie gehaald. Voor personen met een gehoorstoornis is deze informatie belangrijk aangezien zij niet alles wat gezegd wordt, kunnen opnemen.

Om een gesprek toch toegankelijk te maken voor iemand met een gehoorstoornis is het liplezen en het spraakafzien zeer handig. Spraakafzien en liplezen zijn niet hetzelfde.

Bij liplezen haalt men enkel informatie over de klanken uit het mondbeeld. Spraakafzien let ook op de context, zoals de lichaamstaal en de mimiek. Bij spraakafzien is 'gelaatgerichtheid' belangrijk.

Hierbij moet het kind leren om ontbrekende woorden in te vullen, uitgaande van wat vooraf gezegd werd en op basis van wat mogelijk is in de taal.

Beide methodes worden samen gebruikt omdat spraak slechts beperkt visueel waarneembaar is.

Slechts een kwart van alle klanken kan afgelezen worden. Bij diverse spraakklanken zijn de mondstanden niet van elkaar te onderscheiden (bv. p,b) terwijl andere spraakklanken (bv. g, ch) achterin de mond gemaakt worden. Het aflezen blijft dan ook raden. Het juiste raden wordt bevorderd door de context te kennen en ook door de expressie van de sprekers (de mimiek, de gebaren) te observeren. Door die expressie krijgt men immers informatie over de inhoud en de gemoedstoestand van de spreker.

Spraakafzien kan gedeeltelijk spontaan aangeleerd worden als men slechter gaat horen en daardoor automatisch meer aandacht schenkt aan het mondbeeld. Toch is communicatietraining echt wel nodig om spraakafzien goed aan te leren. De lessen kunnen het zelfvertrouwen van de gehoorgestoorde teruggeven zodat hij meer durft te raden.

De lessen in spraakafzien worden gegeven door een logopedist, individueel of in groep. Door in groep te werken zal men ook van elkaar moeten aflezen en hierdoor sneller ervaringen uitwisselen.

In audiologische centra werkt men in kleinere groepen en wordt er vaak aandacht besteed aan sociale vaardigheden. Als men individueel werkt krijgt het individu meer persoonlijke aandacht maar sociale vaardigheden worden op een minder natuurlijke wijze aangeleerd.

Niet alle gehorgestoorden zijn even goed in spraakafzien. Hoe goed een gehorgestoorde kan spraakafzien hangt niet samen met de graad van gehoorverlies maar van het succesief visueel geheugen voor kleine details. Daarnaast is spraakafzien ook zeer beperkt en geeft het heel vaak aanleiding tot misverstanden. In situaties met heel veel personen en bijgevolg veel verschillende mondbeelden wordt het nog moeilijker en tegelijkertijd vermoeiender.

(Deckers, n.d., p. 10) (Manders & Zink, 2002, p. 115-118) (Rodenburg, 1996, p. 152-153)

2.7.2. Hoortraining

Bij hoortraining leert men verschillen in geluiden en klanken waarnemen. Uiteindelijk moet er ook geleerd worden wat die verschillen betekenen.

Een gehorgestoorde baby zal dit proces niet spontaan doormaken. Het onderscheiden van de verschillende klankpatronen moet bijgevolg aangeleerd worden. Dit kan best gebeuren in de periode waarin alle baby's gevoelig zijn voor taal (vanaf zes maanden).

Bij hoortraining krijgen de kinderen specifieke gehooroefeningen afgestemd op hun mogelijkheden en beperkingen. Daarnaast wordt ook de algemene hooropvoeding gestimuleerd want kinderen moeten ook thuis hun gehoorresten leren gebruiken.

In de hoortraining kan men zich baseren op verschillende theorieën : het kubusmodel van Corthals is daarvan een mooi voorbeeld.

Deze kubus bevat drie dimensies. Men werkt telkens met een combinatie van drie elementen, één uit elke dimensie.

Op de eerste dimensie kan men werken met één van vier gehoorniveaus. Doorheen die vier gehoorniveaus evolueert het kind van 'geluid detecteren' naar 'de bekenis van geluid begrijpen'.

De tweede dimensie zijn 'de oefenomstandigheden'. Belangrijk hierbij is ondermeer :

- de signaal-ruisverhouding : de omgevingsgeluiden kunnen zeer snel verhinderen dat het kind de spraak verstaat en daarom moet men proberen deze onder controle te houden.
- de apparatuur (vb. C.I.)
- de geluidsbron : hierin kan men sterk variëren. Men kan werken met geluid van een televisie of een radio maar ook met spraak.

De derde dimensie bevat het oefenmateriaal. Dit zijn de omgevingsgeluiden, spraakklanken en de taal die men wil aanbieden. Daarnaast werkt men op de derde dimensie ook rond de prosodische kenmerken van de taal zoals accentuering, intonatie, ritme, klankkleur, pauzeverdeling. Deze taalkenmerken zijn belangrijk om de spraak te verstaan en te leren spreken.

Hoortraining begint met grote contrasten in geluidskenmerken die daardoor goed waarneembaar zijn. Die verschillen worden geleidelijk kleiner.

Men kan in de hoortraining onder andere kiezen voor detectie (1^e dimensie) van omgevingsgeluid (3^e dimensie) met het C.I.-apparaat (2^e dimensie)

(Rodenburg, 1996, p. 152) (Manders & Zink, 2002, p. 111-115)

3. De sociale positie van de gehoorgestoorde puber

3.1 De gehoorgestoorde puber

De puberteit is de periode waarin de groei naar volwassenheid een start neemt, de periode die samen gaat met uiterlijke en innerlijke veranderingen. De periode waarin de jongere op zoek gaat naar zichzelf, als jongere onafhankelijk wordt, zijn eigen keuzes maakt en verantwoordelijkheid opneemt voor die keuzes, de periode waarin de jongere langzaam op zijn eigen benen komt te staan. In deze periode worden leeftijdsgenootjes belangrijker en verzetten pubers zich tegen de ouders. Pubers voelen zich vaak onzeker, onbegrepen en eenzaam. Daarom zoeken ze de steun van een groep op en deze bepaalt in het begin hun identiteit. Hierdoor leren ze ook sociale vaardigheden. Maar langzaam wordt die groep minder belangrijk en wordt er een eigen identiteit gevormd.

Voor een puber met een gehoorstoornis verloopt de puberteit op sommige vlakken identiek : de lichamelijke veranderingen bijvoorbeeld, de gevoelens waarmee de puberteit gepaard gaat. Toch zijn er ook heel wat verschillen.

De gehoorstoornis heeft gevolgen, vooral voor de communicatie met anderen en voor het verzamelen van informatie (bv. relaties en gevoelens). Voor veel informatie blijft de gehoorgestoorde afhankelijk van horenden, dikwijls zijn ouders of leerkrachten. Dit maakt het voor hem moeilijker om onafhankelijk te worden. Voor informatie over de buitenwereld moeten kinderen met een gehoorverlies het vaak hebben van leeftijdsgenoten, televisie en films. Vooral televisie kan voor misverstanden zorgen en leidt tot een zwart-wit denken. Door de weinige informatie die ze spontaan in zich opnemen kunnen ze ook meer moeite hebben met de gangbare sociale vaardigheden in de horende wereld waardoor ze vaker kwetsbaarder en naïefer zijn.

Doordat de gehoorgestoorde jongere in een andere situatie leeft, wordt hij met andere vragen en problemen geconfronteerd.

De jongere begint na te denken over wie hij is, over zijn leven. Maar daarnaast zal hij vragen beginnen stellen over zijn gehoorverlies en welke gevolgen dit heeft op zijn leven, zijn toekomst. Dit kan pijnlijk zijn en kan hem teleurgesteld, verdrietig of boos maken.

De jongere realiseert zich dat hij anders is, tot een minderheidsgroep behoort (een gehoorgestoorde persoon in een horende maatschappij) en dat hij dit zal moeten aanvaarden want hij moet meedraaien in die horende maatschappij.

Maar de jongere zal ook beginnen nadenken over zijn plaats in de dovenwereld. De dovenwereld is veel gemakkelijker, zonder communicatieproblemen, begripvol en herkenbaar. De gehoorgestoorde kan zijn mogelijkheden leren kennen zonder dat de gehoorstoornis hem beperkt. Maar die wereld is klein, bestaat uit een kleine groep gehoorgestoorde personen en de mogelijkheden zijn er beperkt. De gehoorgestoorde puber zal dus moeten kiezen of hij in de twee werelden wil leven. Die keuze is heel ingrijpend.

De jongeren staan vaak ook heel erg onder druk en omdat dit vaak moeilijk te begrijpen is voor horenden kan de gehoorgestoorde het moeilijker vinden om zichzelf te zijn. Horende mensen observeren ook vaak en kijken hoe iemand het doet in de horende samenleving. Zeker als de gehoorgestoorde jongere goed mee kan in de horende maatschappij kan hij zijn gehoorstoornis onderdrukken terwijl dit toch een deel vormt van zijn eigenheid. Als hij het blijft ontkennen kan het heel moeilijk worden om een evenwichtige identiteit op te bouwen.

De zelfstandigheid wordt ook belemmerd omdat gehoorgestoorde jongeren vaak beschermd worden opgevoed.

Sommige jongeren kunnen zich daardoor machteloos voelen. Ze kunnen het gevoel hebben dat andere mensen hun leven in handen hebben en dit kan leiden tot afhankelijk gedrag, of ze kunnen opstandig worden omdat ze willen bewijzen dat ze de dingen wel zelf aan kunnen. Dat gehoorgestoorde jongeren ook minder snel zelfstandig worden, is te merken aan het feit dat ze minder geneigd zijn verantwoordelijkheid op te nemen voor hun eigen leven.

Voor jongeren met een gehoorprobleem die in een internaat resideren (slechts 5%) komen er nog 'problemen' bij. Ze moeten sneller zelfstandig worden en zich losmaken van hun ouders. Alles is nieuw voor hen en zij moeten zich 'alleen' (zonder ouders) zien te redden.

Voor hen is het moeilijker om een groep te kiezen, bij welke leeftijdsgenoten ze willen horen. Er zijn minder kinderen met een gehoorstoornis op hun school en bovendien vinden ze door de reeds aangehaalde communicatieproblemen moeilijker aansluiting tot de horende groepjes (op school of thuis).

(Bruning, 2002, p.8-13)

3.2 Sociaal-emotionele ontwikkeling

Als een kind ouder wordt, ontstaat er een grotere belangstelling voor de werkelijkheid. Het kind leert meer. De ouder moet er dan voor waken dat hij/zij niet overbezorgd reageert op alles wat het kind doet. Op sociaal vlak ervaren kinderen dat het belangrijker wordt om erbij te horen. Dit kan een obstakel vormen voor het slechthorende kind omdat het toch 'anders' is.

Ook voor de ouders is het niet gemakkelijk. Ze beseffen wat de beperkingen en mogelijkheden van hun slechthorend kind zijn. Ze leren langzaam de aanwezige mogelijkheden van het kind kennen en zullen die ook stimuleren. Ze worden hierin begeleid door allerlei ouderverenigingen of/door een school voor slechthorenden.

Ouders ervaren vaak opluchting wanneer ze antwoord krijgen op hun vragen en zich begrepen voelen. Als de ouders opgelucht zijn, zal het kind vaak ook opgelucht en gelukkiger zijn.

Een goede sociaal-emotionele ontwikkeling is een voorwaarde voor een goede evolutie op vlak van het schools leren. Gehoorgestoorde kinderen voelen sterk die behoefte om naar iemand op te kijken, iemand die is zoals zij.

Maar tijdens deze fase ontwikkelen ze zeer vaak een weerstand tegen het dragen van het hoorapparaat. Het maakt hen anders.

Ze schamen zich ervoor en worden soms agressief of trekken zich terug in zichzelf. Op dat moment hebben ze nood aan iemand om daarover te praten. Ouders en leerkrachten moeten begrip tonen voor de moeilijkheden van de jongere.

Met ouders of met horende leeftijdsgenootjes hierover praten is niet zo eenvoudig. Net zoals horende jongeren zitten ze in een fase waarin ze denken dat de ouders hen niet begrijpen.

De jongeren moeten langzamerhand zelf de voordelen van het hoorapparaat leren kennen en er dus zelf voor kiezen dit te dragen. Dit is moeilijk omdat de jongere daarvoor eerst zichzelf moeten leren aanvaarden.

Hoe de gehoorgestoorde jongere ook op de hulp reageert, men moet steeds blijven proberen contact te leggen met hem/haar. Op een dovenschool zijn er gespreksgroepen van slechthorende jongeren waar al deze problemen besproken kunnen worden.

(Rodenburg, 1996, p. 50-53)

3.3 De ontwikkelingsrisico's van gehoorgestoorde pubers

Het gedrag bij gehoorgestoorde kinderen kan soms in een aantal aspecten afwijkend zijn.

- Sommige gehoorgestoorde pubers zijn **minder empathisch** dan horende leeftijdsgenoten. Ze kunnen soms bot en ongevoelig overkomen. Ze lijken egocentrisch, vertrekkend vanuit hun eigen belevingen en lijken niet altijd rekening te houden met de gevoelens van andere mensen. Empathisch zijn betekent dat je je in de plaats van een ander kunt stellen. In de ontwikkeling van empathisch gedrag zijn er drie belangrijke stappen. Bij elke stap kunnen kinderen met een gehoorstoornis problemen hebben.

In de eerste stap moet het kind zich bewust worden dat andere mensen andere gevoelens en andere ideeën kunnen hebben. Gehoorgestoorde kinderen blijken zich daar wel van bewust te zijn voor zover het gaat om niet-verbale gegevens. Maar we vermoeden dat er wat verbale situaties betreft waarschijnlijk een achterstand is.

In de tweede stap moeten kinderen ervan bewust zijn dat een situatie (bv. een ruzie) vanuit verschillende perspectieven kan bekeken worden. Het besef dat je soms een inspanning moet doen om eens in de plaats van een ander te kijken, moet groeien. Gehoorgestoorde kinderen kunnen dit over het algemeen minder goed dan horende personen.

In de derde en laatste stap moeten de kinderen ideeën en gevoelens correct kunnen afleiden van anderen. Dat betekent juist beoordelen hoe een ander zich voelt of denkt. Vooral dit aspect ligt bij gehoorgestoorde kinderen zeer moeilijk. Soms denken deze kinderen dat ze emoties alleen maar van op het gezicht kunnen aflezen. Ze zoeken naar tekens op het gezicht, en dit is als zodanig volkomen onbetrouwbaar.
- Gehoorgestoorde pubers zijn vaak **impulsiever**. Ze handelen ondoordacht en houden geen rekening met de gevolgen van hun gedrag. Impulsief zijn wordt gezien als een fase, die bij alle kinderen op een bepaalde leeftijd voorkomt. Naarmate kinderen ouder worden, beginnen zij steeds meer controle te krijgen over hun impulsen en begint de rede het gedrag meer bij te sturen. Hier lijken gehoorgestoorde kinderen en jongeren een vertraagde ontwikkeling door te maken. Impulscontrole verwerven is een proces met een duidelijk verloop (Vygotsky, 1962).
 - Iemand zegt luidop tegen het kind hoe het zich in de situatie moet gedragen.
 - Het kind praat luidop tegen zichzelf in de situatie zelf.
 - Het kind praat vooraf luidop tegen zichzelf.
 - Het kind praat in zichzelf in de situatie zelf.

Gehoorgestoorde kinderen zouden in de loop van dit proces een vertraagde ontwikkeling doormaken. Planmatig denken is immers niet hun sterkste punt. Dat is te merken bij bepaalde onderdelen van psychologische tests, bijvoorbeeld de doolhoven uit de WISC III. Waar horende kinderen eerder vooraf mentaal de route uitzoeken, beginnen gehoorgestoorde kinderen veel sneller door trial and error.
- Gehoorgestoorde jongeren hebben een beperktere kennis van waarden, normen en gedragsregels: ze denken **ongenuanceerd** en zijn weinig flexibel. Het waarden- en normenbesef bij gehoorgestoorden lijkt 'gematerialiseerd'. Goed en kwaad wordt beoordeeld aan de hand van tastbare gevolgen van gedrag: hoe ernstiger het gevolg, hoe minder het als acceptabel beoordeeld wordt. De sociale aanvaardbaarheid (hoe anderen er tegenaan kijken) lijkt dan minder van belang. Dit stadium komt ook voor bij horende kinderen, maar men vermoedt dat dit stadium bij gehoorgestoorde kinderen langer duurt. Mogelijke verklaring is dat opvoeders gehoorgestoorde kinderen gemakkelijker kunnen confronteren met de materiële gevolgen van hun gedrag, dan met de niet-materiële vormen. Wat sociaal aanvaardbaar is, moet uitgelegd worden, en aangezien communicatie vaak moeizaam verloopt, wordt deze uitleg mogelijk sneller achterwege gelaten. Daarnaast is er ook een probleem van niet goed kunnen nuanceren, het zwart-wit denken. Genuanceerd denken betekent zich bewust te zijn van het feit dat iets goeds ook een beetje slecht

an zijn, of dat iets slechts ook ergens een beetje goed kan zijn. Deze problematiek kan voor een stuk verklaard worden door een gebrekkige taal (voor nuancering is voldoende taal nodig) en gebrekkig inzicht in de omgeving, maar ook door de houding van de omgeving tegenover de gehoorgestoorde persoon. Denken we aan de vaak ongenueanceerde sanctionering (beoordelen van het gedrag van dove kinderen in termen van goed en slecht) en het gebrek aan uitleg na de sanctie ('je krijgt straf want...').

- Regelmatig wordt bij gehoorgestoorde adolescenten een naïeve en **onvolwassen** houding beschreven, onder meer ten aanzien van seksualiteit en seksuele relaties. Informatie over seksualiteit is moeilijk bereikbaar voor gehoorgestoorde jongeren. Van hun ouders krijgen zelfs horende jongeren weinig tot soms geen informatie. Gehoorgestoorde jongeren moeten de informatie dus zelf bij elkaar sprokkelen, waarbij nog het risico blijft dat deze informatie niet accuraat is, aangezien gehoorgestoorde jongeren onvoldoende toegang hebben tot geschreven bronnen waar informatie over seksualiteit genuanceerd weergegeven wordt. Dit onvolwassen seksuele gedrag bij gehoorgestoorde adolescenten lijkt bijgevolg veeleer een weerspiegeling van cultureel bepaalde ideeën over mannen- en vrouwenrollen. In onze cultuur die sterk door tv bepaald wordt, worden jongens over het algemeen aangemoedigd tot meer seksuele vrijheden en wordt een zekere mate van agressiviteit en doorzetten 'verwacht'. Het wordt onder andere in films als tamelijk gewoon beschouwd seks om de seks te bedrijven, terwijl van vrouwen wordt verwacht dat ze seks met liefde combineren. Gehoorgestoorde jongeren lijken dus enkel de hoofdpunten te leren, en niet de nuances uit de beschikbare informatie.
(Magry, n.d.)

3.4 Het zelfbeeld van de gehoorgestoorde jongere

De identiteit van een gehoorgestoorde jongere wordt voornamelijk bepaald door:

1. de eigen wijze van communiceren (ondermeer door gebarentaal).
2. de ervaringen die hij opdoet vanuit zijn doofheid en die mee zijn identiteit bepalen.
3. zijn verbondenheid met de dovengemeenschap waar horende personen enkel kunnen deel van uitmaken als ze vlotte gebarentaalgebruikers zijn.

Gehoorgestoorde personen moeten zichzelf leren kennen tijdens hun puberteit. Ze moeten zich ondermeer een idee vormen over de dovencultuur, het doofbewustzijn en de gebarentaal. Ze moeten zich een beeld vormen over zichzelf, de eigen mogelijkheden en de eigen beperktheden. Hoe zien zij hun toekomst en geloven ze in hun eigen toekomst?

Veel gehoorgestoorde personen kijken nog te veel naar de beperkingen door hun gehoorverlies in plaats van te kijken naar hun mogelijkheden.

Voor gehoorgestoorde kinderen is het zeer belangrijk een rolmodel te hebben tijdens de jaren waarin ze hun zelfbeeld vormen. Rolmodellen kunnen ondermeer volwassenen zijn met een gehoorstoornis die in de school werken als opvoeder of als leerkracht. De gehoorgestoorde jongeren kunnen daar hoop uit putten en dit kan zeer positief zijn bij de vorming van hun zelfbeeld.

Maar dit is niet altijd even gemakkelijk. Uit een artikeltje in het Nieuwsblad (29/9/1998) blijkt dat één op drie gehoorgestoorde serieuze psychiatrische problemen heeft, tien procent meer dan de rest van de bevolking. Er wordt ook opvallend minder gebruik gemaakt van beschikbare zorg. De problemen komen vaker voor als men zichzelf laag waardeert, weinig sociale steun ondervindt of als men het gehoorverlies moeilijk kan aanvaarden. De problemen zouden voornamelijk veroorzaakt worden door communicatieproblemen.

In de ontwikkeling van de identiteit spelen de overdracht en verwerving van culturele kennis een grote rol. De socio-culturele bewustwording is heel belangrijk, als deel van de identiteitsvorming. Kinderen verwerven langzaam een psychologische identiteit door een proces waarin de omgeving allerlei visies, gedragingen en vaardigheden overdraagt.

De omgeving speelt hierbij een heel belangrijke rol (socialisatieproces). De jongere wordt beïnvloed en bijgestuurd door zijn meest nabije omgeving. Een vlotte socialisatie en een goede overdracht van “culturele bagage” is zeer belangrijk.

Socialisatie zal het beste verlopen door personen die een eenduidig contact krijgen met deze jongeren en zo cultuur overdragen.

De culturele bagage die wordt overgedragen zal een aantal heel specifieke visies, gedachten over zichzelf, vaardigheden en ervaringen inhouden voor jongeren met een auditieve stoornis:

- visies zoals meningen over doof of horend zijn, over de waarde van gebarentaal en spreken,...
- gedachten over zichzelf, vb. ik kan wel/niet goed spreken,...
- vaardigheden zoals spraakafzien, lichaamstaal gebruiken, muziek beluisteren,...
- ervaringen zoals zich goed/ niet goed voelen in een groep horende leeftijdsgenoten.

Voor de identiteitsvorming is het heel belangrijk in contact te komen met leeftijdsgenoten, maar ook met volwassenen die zich in dezelfde situatie bevinden.

Wanneer men zich herkent in de andere en zichzelf hierdoor bevestigd ziet, wordt het eenvoudiger om zichzelf te aanvaarden.

De school voor buitengewoon onderwijs, initiatieven om kinderen met een auditieve stoornis uit het gewoon onderwijs samen te brengen of om ze ook buiten de school samen te brengen via dovenverenigingen kunnen heel zinvol zijn als bron van culturele bagage.

Ook de onmiddellijke omgeving speelt een belangrijke rol. Door de manier waarop ouders naar hun kinderen kijken, wordt de wijze waarop kinderen naar zichzelf kijken beïnvloed. De interpretatie en reactie van ouders kunnen dus het gedrag van het kind bepalen.

(Verstraete & D'hoore, 1999, p. 14-16) (Magry, 2003, p. 4-8)

3.5 Beleving van de gehoorstoornis door de gehoorgestoorde jongere zelf en effect daarvan op de sociale positie

Als een kind niet goed hoort, kan hij de geluiden niet goed waarnemen en mist hij heel wat informatie. Dit heeft heel wat gevolgen:

- Onafhankelijk van de graad van gehoorverlies zal de gehoorgestoorde de boodschap niet volledig verstaan of misverstaan. Hij is **onzeker** over wat er gezegd werd. Veiligheid ontstaat pas als er voldoende zekerheid is omtrent afspraken, normen,.... Door mee te doen aan en door begrip van communicatie ontstaat er ook verbondenheid
Slechthorenden en doven hebben hier meer moeite mee. Ze vinden het moeilijker om de kleine nuances te vatten. Door bijbetekenissen in gesprekken kan een vreemde wending in dat gesprek ontstaan en wordt het zeer moeilijk om het gesprek te volgen. Vaak wordt op het onbegrip van de gehoorgestoorde dan ook zeer verbaasd gereageerd. Omdat hij gesprekken niet kan volgen kan de slechthorende persoon zich buitengesloten voelen.
- De persoon met de gehoorstoornis kan ook **angstig** zijn omdat hij het veilige gevoel dat anderen krijgen doordat ze geluiden horen, moet missen. Personen met een gehoorprobleem worden niet gewaarschuwd door geluiden, ze merken bijvoorbeeld niet dat iemand dichterbij komt.
- De wereld mist **samenhang** wanneer geluid ontbreekt. Als het de telefoon niet hoort rinkelen, begrijpt het kind niet waarom moeder plotseling wegloopt, iets oppakt en dan haar mond gaat bewegen.
Nog vreemder is het voor het dove of slechthorende kind dat mensen vaak hun mond bewegen en dan naar je lachen of knuffelen. Een dove of slechthorende baby maakt zelf ook geluiden, die hij

voelt in zijn keel, maar dit vindt hij niet leuk en uiteindelijk neemt het produceren van geluiden af. De spraak zal dan ook niet spontaan tot ontwikkeling komen.

Omdat het kind niet hoort, zal hij het verband tussen spraakklanken en dingen of gebeurtenissen niet begrijpen. Het taalbegrip komt ook niet tot ontwikkeling.

In de eerste jaren vangt het kind geen spraak op van zijn moeder, maar enkel de niet-gesproken uitingen. Deze gebaren zal het dan ook zelf gebruiken om iets duidelijk te maken.

Omdat taalbegrip en spraak niet spontaan tot ontwikkeling komen, zal het geen verband leggen tussen de spraak van anderen en gebeurtenissen die plaatsvinden.

De laatste tijd zijn er heel wat vorderingen gemaakt op gebied van hulpmiddelen voor personen met een auditieve handicap, zoals de technologische optimalisatie van het cochleair implant (CI) en allerlei nieuwe mogelijkheden die hiermee gepaard gaan zoals een onderwijsprogramma op maat van het kind.

Toch blijven kinderen (en volwassenen) geconfronteerd worden met hun gehoorstoornis. We kunnen al het mogelijke doen om hen te helpen maar zij blijven doof of slechthorend en moeten ermee leren leven.

Elk kind met een auditieve handicap krijgt te maken met de individuele beleving van het “hebben” van een gehoorverlies. Het maakt onvermijdelijk deel uit van hun bestaan.

Voor sommige kinderen gaat dit gepaard met heel wat verdriet en frustratie. Het kan leiden tot een strijd met zichzelf omdat ze het uiteindelijk moeten aanvaarden, erboven moeten stijgen. Het leidt ook tot heel wat vragen en vaak tot verzet waarbij ze zich verzetten tegen het dragen van het hoorapparaat. Voor andere kinderen is het gewoon een deel van wie ze zijn. Het is geen keuze, het is een deel van hen.

Vaak is er eerst een hele lange strijd voor men zijn gehoorstoornis kan aanvaarden.

(Rodenburg, 1996, p. 13-14, 16-18) (Magry, 2003, p. 4-8)

4. Hoe integratie bevorderen?

4.1 De maatschappelijke visie over integratie en inclusie

Integratie houdt in dat de maatschappij gehandicapten een zo normaal mogelijk leven laat leiden. Inclusie is een vrij recent fenomeen. De maatschappij wil personen met een handicap beschouwen als volwaardige burgers die een samenleving compleet maken.

Inclusie gaat verder dan integratie.

Als men spreekt over integratie, gaat men er van uit dat de personen met een handicap zich moeten aanpassen aan de maatschappij en de norm.

Inclusie daarentegen, betekent 'ingesloten worden', het vanzelfsprekend vinden dat mensen met een handicap er gewoon bijhoren en dat zij op alle mogelijke manieren (onderwijs, werken, wonen, vrije tijd,...) deelnemen aan het maatschappelijk gebeuren.

Daarom moeten alle drempels die leiden tot uitsluiting weggewerkt worden. De samenleving moet inspanningen leveren om zich toegankelijk te maken, op alle gebieden en voor elk individu. In deze visie is het vanzelfsprekend dat iedereen, in al zijn verscheidenheid, erbij hoort.

(Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap, n.d., par. 5)

4.2 De verklaring van Salamanca

Ook op internationaal vlak wordt er gestreefd naar integratie.

Op de wereldconferentie van Unesco in 1994 ontstond de verklaring van Salamanca. Er waren 92 landen en 25 internationale organisaties die allen erkenden dat kinderen en jongeren met speciale onderwijsbehoeften (door hun handicap) toegang moest krijgen tot de reguliere school (en dus tot dezelfde kwaliteit) als kinderen of jongeren zonder handicap.

In deze verklaring worden overheden opgeroepen de hoogste prioriteit te geven aan het herinrichten van het onderwijs en wordt gepleit voor het opnemen van integratie als richtinggevend streven in het onderwijs.

De volgende ideeën kwamen tijdens die wereldconferentie aan voren:

- ieder kind heeft fundamenteel recht op onderwijs.
- ieder kind heeft unieke eigenschappen, interesses, mogelijkheden en noden.
- de onderwijssystemen en de onderwijscurricula moeten zo ontworpen en geïmplementeerd worden dat er rekening wordt gehouden met de grote diversiteit aan noden van kinderen.
- kinderen met speciale noden moeten toegang krijgen tot de reguliere school, waar men moet voorzien in een kindgerichte opvang en begeleiding.
- reguliere scholen zijn hét middel om discriminatie tegen te gaan.
- uiteindelijk zal via het inclusief onderwijs de maatschappij opener worden en de onderwijskwaliteit voor alle kinderen toenemen.

De Vlaamse Onderwijsraad bracht een nota uit over het inclusief onderwijs en stelde op 1 september 1998 dat dit voor Vlaanderen de onderwijsvorm van de toekomst moest worden.

Deze hoopvolle verklaring werd jammer genoeg nog niet aangevuld met concrete uitwerkingsmaatregelen die de ondersteuning en organisatie in de realiteit moeten mogelijk maken.

(Grooff, 2003, par. 3) (KULeuven, 2004, par. 22)

4.3 Het gelijke kansenbeleid

De Vlaamse minister mevrouw Kathleen Van Brempt, is bevoegd voor ondermeer “Gelijke Kansen”. Zij beschikt over haar eigen administratieve cel “Gelijke Kansen in Vlaanderen” die deel uitmaakt van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. De cel stelt initiatieven voor rond integratie van minderheidsgroepen en zorgt ervoor dat die goedgekeurd worden en ook gerealiseerd kunnen worden. Binnen deze cel werden Pluspunt (specifiek naar de ongelijkheid mannen-vrouwen) en het Vlaams Steunpunt voor Toegankelijkheid opgericht. Het Vlaams steunpunt voor toegankelijkheid is opgericht als een verzamelpunt voor informatie rond het gelijke kansenbeleid.

Iedereen is gelijk voor de wet. Maar in werkelijkheid bestaat er in onze samenleving nog heel wat discriminatie.

Gelijke Kansen in Vlaanderen (GKV) wil ongelijkheden in de samenleving zichtbaar en bespreekbaar maken om ze weg te kunnen werken en nieuwe ongelijkheden te voorkomen.

Ze heeft zich als doel gesteld om correcte en objectieve informatie beschikbaar te stellen voor de doelgroepen die gediscrimineerd worden zoals :

- vrouwen en mannen
- allochtonen
- holebi's
- personen met een handicap
- personen gediscrimineerd op grond van leeftijd (vb. ouderen en kinderen).

Op deze manier kunnen het traditionele beeld en de vooroordelen (tegenover die doelgroepen) die nog leven in de maatschappij doorbroken worden. Daarom geeft GKV eigen publicaties uit over de verschillende doelgroepen en thema's. U kan deze bekijken op www.gelijkekansen.vlaanderen.be.

(Vlaamse overheid, 2005, par. 1)

5. Onderwijs

5.1 Inclusie en inclusief onderwijs

Met inclusie bedoelt men dat een samenleving aan elk individu ongeacht zijn beperkingen, alle kansen en mogelijkheden wil bieden om aan die samenleving deel te nemen. De inspanningen moeten zowel van meerderheids- als minderheidsgroepen komen en evenwichtig verdeeld zijn. Als men tot inclusie wil komen zullen de beide groepen moeten open staan voor elkaar, elkaar willen leren kennen en elkaar respecteren.

Bij inclusief onderwijs wil men kinderen met speciale noden (vb. een handicap) opnemen in het gewoon onderwijs. De kinderen volgen dan hetzelfde onderwijsparcours als hun leeftijdsgenoten. De doelstellingen voor een inclusiekind moeten niet noodzakelijk dezelfde zijn als voor de andere kinderen van de klas.

(Van Dessel, 2005, par. 1)

5.2 G.On.

De leerlingen in het buitengewoon onderwijs type 7, kunnen enkel beroepsonderwijs volgen en de mogelijkheden daartoe worden nog beperkt door de soort en de ernst van de handicap en door de plaats waar je woont.

Meer en meer ouders verkiezen dan ook om hun kinderen les te laten volgen in het gewoon onderwijs, als de intellectuele capaciteiten dat toestaan. De kinderen krijgen dan toegang tot technisch of algemeen vormend middelbaar onderwijs.

G.On. staat voor geïntegreerd onderwijs en is bestemd voor leerlingen, met een handicap, die met de ondersteuning van het buitengewoon onderwijs toch in het gewoon onderwijs terecht kunnen. De leerling kan in zijn eigen omgeving blijven en zelfs met broers of zussen op dezelfde school zitten. Het is een samenwerking tussen het gewoon onderwijs en het buitengewoon onderwijs. Kinderen en jongeren met een handicap en/of leermoeilijkheden kunnen tijdelijk of permanent, gedeeltelijk of volledig de lessen of activiteiten in een school voor gewoon onderwijs volgen met hulp vanuit een school voor het buitengewoon onderwijs. De school voor het buitengewone onderwijs krijgt daarvoor aanvullende lestijden en/ of aanvullende uren (G.On.-pakket) en ontvangt hiervoor een integratietoelage.

Met deze uren kan men proberen de invloed van de handicap dermate weg te nemen dat de leerling normaal kan functioneren binnen het gewoon schoolconcept.

De ondersteuning kan op onderwijskundig vlak zijn maar ook op paramedisch, medisch, sociaal, psychologisch of orthopedagogisch vlak.

Welke hulp er gegeven wordt, wordt samen beslist door de ouders, de school voor gewoon onderwijs, de school voor buitengewoon onderwijs en de C.L.B.'s van beide scholen.

Het G.On. kan gegeven worden op niveau van kleuteronderwijs, lager en secundair onderwijs en op niveau van het hoger onderwijs maar niet op universitair onderwijs.

(Provinciaal integratiecentrum West-Vlaanderen, 2005, par. 1-3) (Batliner, 2003, p. 179-180)

5.3 Verschil tussen geïntegreerd en inclusief onderwijs.

De basisgedachte van geïntegreerd onderwijs is een kind met een handicap of een leerstoornis met extra ondersteuning voldoende te kunnen helpen zodat het dezelfde leerdoelstellingen kan halen als een gemiddelde gewone leerling. De leerling moet zich in dit geval aanpassen aan de andere kinderen. Voor kinderen met bepaalde handicaps is dit niet mogelijk.

Het Gon verschilt daardoor van het inclusief onderwijs. Daar legt men de nadruk op de aanvaarding van de eigenheid van elk kind, samen met zijn beperkingen. Men stelt zich dus niet meer de voorwaarde om dezelfde eindtermen te halen. Een inclusieleerling kan dus zijn eigen traject volgen. Zo kan men meer aandacht schenken aan de sociale integratie in de klas zodat het kind zich aanvaard weet met zijn beperkingen.

Het inclusief onderwijs heeft daarnaast ook het voordeel dat de andere kinderen kunnen opgroeien met het besef dat alle mensen verschillend zijn, en dat we daar op een positieve manier mee kunnen omgaan.

(Van Dessel, 2005, par. 2)

6. Visie van verenigingen rond integratie:

Voor een goede integratie is respect voor elkaar onmisbaar.

Vaak is er een gebrek aan respect voor personen met een handicap. We onderschatten ze vaak en hebben een verkeerd beeld van hen. Vaak zien we hen als afhankelijk, hulpbehoevend, zielig. Voor een groot deel komt dat door onbekendheid of onhandigheid. Als we mensen met een handicap beter leren kennen, zouden we ons anders gedragen.

Soms worden mensen met een handicap gewoon achteruitgesteld of gediscrimineerd (bv. sollicitaties). Iedereen heeft nochtans recht op respect en eigenwaarde.

Voor personen met een handicap is het moeilijk om relaties aan te gaan (sociale contacten, vriendschappen en liefdesrelaties) wanneer ze niet gerespecteerd worden.

Het is belangrijk dat de persoon met de handicap zich goed kan voelen over zichzelf en voelt dat hij er mag zijn met al zijn mogelijkheden en beperkingen.

Henk (69) is vanaf zijn geboorte doof. Negentig procent van wat er om hem heen gezegd wordt kan hij niet volgen. Hij vertelt het lachend. Hij gaat er niet onder gebukt. Met dove mensen gaat het contact hem heel gemakkelijk af. Het maakt daarbij niet uit of hij in Nederland of in zijn favoriete Rusland is, ook al is daar een andere gebarentaal in gebruik. Behalve dat is Henk een boekengek en graag alleen. Om eindeloos te lezen. Om te werken aan een nieuwe, zelf ontworpen methode om dove allochtonen te leren lezen. Of om zijn lessen voor te bereiden. Henk doceert dovencultuur aan de Hogeschool van Utrecht. Henk heeft een paar heel goede vrienden en zeer veel kennissen. Soms denkt hij met heimwee terug aan vroeger. Zijn zus vertelde hem toen elke dag vervolgverhalen onder het afwassen. Liplezend volgde hij alles. Ze sprak langzaam en duidelijk en de sfeer was ontspannen. Nu ze ouder wordt beweegt ze haar mond minder goed. Omdat ze elkaar niet zo vaak zien is ze dat duidelijk praten ontwend. Bovendien gaan Henks ogen achteruit. Henk praat het liefst met dove mensen. Doven gebruiken veel meer mimiek, ook voor emoties. Dat is goed voor de communicatie, aldus Henk.

(Jorissen, 1998, par. 4)

Het belang van integratie komt meer en meer op de voorgrond en wordt door verschillende verenigingen ook gepromoot : zowel internationaal als regionaal.

6.1 Internationale overkoepelende verenigingen

6.1.1 WFD

World Federation of the Deaf (WDF) is een internationale organisatie en representeert 70 miljoen mensen over de hele wereld. Ongeveer 80 procent van die 70 miljoen mensen leven in ontwikkelingslanden waar de overheid nog over onvoldoende kennis beschikt om de mensen fatsoenlijk te kunnen helpen. Het WDF werkt nauw samen met de Verenigde Staten om de rechten van dove mensen te verdedigen. Hiervoor maakt ze gebruik van 'de internationale verklaring van de rechten van de mens'.

Het WDF streeft naar een gebarentaal, stimuleert dovenverenigingen en culturele- en andere dovenactiviteiten. In ontwikkelingslanden moet er nog meer werk worden verricht. Daar streeft men voornamelijk naar het recht op een gebarentaal, gelijke kansen voor doven en toegang tot informatie en onderwijs.

Beslissingen die men op het hoogste niveau moet nemen in het WDF, worden genomen door een groep van mensen. In deze groep zetelen twee dove afgevaardigden per land.

(World Federation of the Deaf, 2005, par. 1)

6.1.2. EUD

De Europese Unie van Doven (EUD) is een niet-gouvernementele organisatie zonder winstbejag. De EUD werd in 1985 opgericht door 5 nationale verenigingen van gehoorgestoorden die ervoor wilden zorgen dat gehoorgestoorden in de Europese Unie hun stem konden laten horen. Ze wilden bovendien kunnen deelnemen aan Europese programma's om informatie uit te wisselen en samen te werken ten einde de omstandigheden voor doven in Europa te verbeteren.

De EUD is de enige organisatie die de belangen van de gehoorgestoorden op het niveau van de Europese Unie behartigt en verdedigt. Met het oog hierop onderhoudt de EUD goede betrekkingen met de Europese Commissie en het Europees Parlement. De EUD heeft onlangs bij de Raad van Europa een aanvraag ingediend voor het verwerven van een consultatieve status om zo ook invloed te krijgen op het beleid van de Raad.

De EUD publiceert een maandelijks nieuwsbrief "EUD Update" die informatie geeft over ontwikkelingen binnen de EU-instanties, de lidstaten van de EU en relevante ontwikkelingen m.b.t. doofheid en handicap. De nieuwsbrief wordt verzonden per e-mail/post en ook gepubliceerd op de EUD-website.

In de missieverklaring van de EUD wordt vermeld dat de rechten en kansen van gehoorgestoorden in de Europese Unie gepromoot, verbeterd en beschermd moeten worden. Emancipatie en gelijke kansen zijn de uitgangspunten bij het streven naar gelijkwaardigheid en erkenning van gehoorgestoorden als volwaardige burgers in de samenleving.

Deze visie kan men opsplitsen in drie specifieke doelen:

- erkenning van het recht om gebarentaal te gebruiken;
- emancipatie door communicatie en informatie;
- gelijkheid in onderwijs en werkgelegenheid.

(European Union of the Deaf, 2004, par. 1) (Europese Unie van Doven, 2005, par. 1)

6.2 Vlaamse dovenorganisaties

6.2.1 Organisaties voor doofgeborenen

6.2.1.1 FEVLADO

FEVLADO is de Federatie van Vlaamse Dovenorganisaties. De leden zijn voornamelijk doofgeborenen die in gebarentaal communiceren.

De Vlaamse dovenverenigingen die deel uitmaken van FEVLADO hebben dezelfde doelen:

a. de gehoorgestoorden socio-cultureel begeleiden, informatie verspreiden en vorming geven.

Zo worden bijvoorbeeld gebarentaal cursussen gegeven aan horende personen.

De bedoeling is om gewone, dagdagelijkse gesprekjes te leren voeren in de Vlaamse Gebarentaal.

Er worden ook cursussen gegeven voor doven en slechthorenden over onder andere dovencultuur of de grammatica van de Vlaamse Gebarentaal.

b. het organiseren van studiebijeenkomsten, informatieavonden,...

c. de belangen van doven en slechthorenden in het algemeen verdedigen.

d. de samenwerking bevorderen tussen de aangesloten regionale dovenverenigingen.

e. de dovenvereniging helpen met de werving van nieuwe leden

f. het stimuleren van de werking van de plaatselijke dovenorganisaties

(Spelend leren horen, p. 180)

De visie van Fevlado is dat integratie van twee kanten moet komen, zowel van de horenden als van de personen met een gehoorverlies. Fevlado wil daar als dovenorganisatie de mogelijkheid voor bieden.

(Fevlado, 2005, par 1.)

6.2.1.2 ODOK

ODOK staat voor ‘Ouders van Dove Kinderen’. De vereniging is ontstaan vanuit Fevlado. De leden zijn dove en horende ouders van dove en slechthorende kinderen. Het maakt geen verschil of de ouder heeft gekozen voor een orale methode of voor gebaren.

In elke Vlaamse provincie zijn er twee afgevaardigden, een gehoorgestoord en een horend lid. Men kan bij hen terecht met vragen over de opvoeding, het onderwijs en het gebruiken van gebaren als communicatie-middel met dove/slechthorende kinderen en jongeren.

ODOK streeft zeker naar een gelijkwaardig bestaan voor dove kinderen.

ODOK pleit onder meer voor de ondertiteling van kinderprogramma's, voor het gebruik van gebarentaal, voor de erkenning van elk gehoorgestoord kind als individu met zijn eigen recht op "taal", zowel in het onderwijs als in de omgeving. ODOK wil daarom meewerken aan tweetalig onderwijs.

(Batliner, 2003, p. 180)

6.2.1.3 VLOC

VLOC (VLaamse Ouderscomités voor dove en spraak/taalgestoorde Kinderen) is een oudervereniging die onder meer integratie nastreeft, liefst op zoveel mogelijk vlakken.

De VLOC is een koepel van ouderverenigingen verbonden aan de Vlaamse scholen en instellingen voor dove, slechthorende en spraak- & taalgestoorde kinderen te Sint-Lambrechts-Woluwe, Brugge, Gent, Antwerpen en Hasselt. Ook ouders van gehoorgestoorde kinderen in het geïntegreerd onderwijs kunnen lid zijn van de VLOC. Zij willen gezamenlijk de belangen van gehoorgestoorde kinderen behartigen door middel van regelmatige bijeenkomsten, door plaatselijke vormingsavonden en door gezamenlijke actievoering rond knelpunten.

Jaarlijks wordt een gezinsweekend georganiseerd voor de ouders en de kinderen. Tijdens dit weekend wordt heel wat informatie gegeven door deskundigen en door de ouders zelf. Het tijdschrift ‘VLOC-visie’ vertolkt de visie van ouders over actuele thema's

(N.K.O. & hoofd-halsheekunde, n.d., par. 6)

6.2.1.4 VLOK-CI

VLOK-CI staat voor VLaamse Ouders van Kinderen met Cochleaire Implant. Het is een autonome VZW en genesteld in de koepelvereniging VLOC. Deze oudervereniging wil ontmoetingen regelen tussen families en zorgt ervoor dat informatie kan uitgewisseld worden tussen de ouders. Deze jonge groep ouders wil alle standpunten belichten, in dialoog treden, opkomen voor de belangen van ouders en kinderen en zo CI in een juist perspectief plaatsen.

Ze streeft naar een optimale samenwerking met andere relevante verenigingen, centra en instanties.

(VLOK-CI, 2005, p.2) (Batliner, 2003, p. 181)

6.2.2 OPDOSS

OPDOSS staat voor ‘Optimale participatie en integratie van Dove en Slechthorende kinderen en volwassenen in de Samenleving’.

Deze organisatie behartigt de belangen van slechthorende en dove personen die oraal (dus niet door middel van gebarentaal) communiceren en dit via integratie, participatie en sensibilisatie.

De doelgroep zijn mensen die niet communiceren met gebarentaal maar wel personen die hoorapparatuur gebruiken en liplezen of spraakafzien.

Het is een overkoepelende organisatie die samenwerkt met andere participerende verenigingen zoals: 'Anders horen door spraakafzien', 'Vereniging voor Ménièrepatiënten', 'Onder Ons' en 'AVI-V'.

(Batliner, 2003, p. 182)

6.3 Jeugdbewegingen

Opdat integratie zou slagen moeten dove jongeren in alle geledingen van de maatschappij dezelfde kansen krijgen als jongeren die horen. Ook in jeugdverenigingen moet er een plaats zijn voor jongeren met een gehoorstoornis.

6.3.1 KAJ

KAJ huldigt de opvatting 'Iedereen is welkom in KAJ'. KAJ schenkt specifieke aandacht aan jongeren die het in de maatschappij wat moeilijker hebben.

Er zijn wel geen specifieke activiteiten voor de beoogde jongeren maar omdat integratie belangrijk is moet elke jongere de kans krijgen om deel te nemen aan elke activiteit uit het aanbod.

Iedere groep is dan ook een soort van weerspiegeling van de maatschappij.

De controle over het toepassen van deze missie en deze visie in de afdelingen is niet groot. Maar globaal gezien staat KAJ in de meeste plaatsen bekend als de beweging waar jongeren meerdere kansen krijgen. Jongeren die ergens anders hun plaats niet vonden, kunnen in de KAJ altijd terecht. In totaal zijn er een 10-tal gehoorgestoorde leden en er is zelfs een afdeling waar reeds jaren iemand met een gehoorstoornis lid is. Een contactpersoon van de KAJ vertelde mij dat het niet gemakkelijk was om de vorming of de activiteiten uit te leggen aan een persoon met een gehoorstoornis. De leiding kon enkel gebruik maken van liplezen of schrijven, want niemand had enige kennis van gebarentaal. In het algemeen doen afdelingen wel moeite om iedereen een plaats in de groep te geven.

6.3.2 Chiro

Binnen de Chiro wil men zo veel mogelijk inclusief werken.

Om de groepen hiermee op weg te helpen is er een brochure uitgegeven over het thema. In de brochure beschrijven ze hun visie rond inclusie, geven tips over begeleidingshouding en over aangepaste activiteiten.

Daarnaast is er een discussiespel gemaakt voor groepen die binnen de begeleiding willen nadenken over het opnemen van mensen met een handicap.

Eén persoon van het nationaal secretariaat fungeert als aanspreekpunt. Hij beantwoordt vragen van chirogroepen over mensen met een handicap. Hij informeert ouders die op zoek zijn naar een chirogroep voor hun gehandicapt kind. Hij zal chirogroepen in de buurt contacteren met de vraag of ze openstaan voor kinderen met een handicap.

Ouders nemen niet zo vaak contact op. Of ze zoeken zelf in de eigen buurt of parochie, of ze zoeken informatie bij de gewesten of ze zoeken de informatie via de school

Vanuit de nationale koepel is er niet echt een zicht op welke Chirogroepen werken met kinderen met een handicap. Een paar jaar geleden is er over het inclusief werken wel een enquête gehouden. De vragenlijst werd in het voorjaar van 1999 opgestuurd.

In de vragenlijst¹ werd het begrip ‘handicap’ heel ruim ingevuld. Kinderen die in een kansarme situatie leefden, kinderen met ernstige gezondheidsproblemen, kinderen met psychologische en kleinere problemen (zwaarlijvigheid, sproeten, littekens, ...) werden ook in de vragenlijst betrokken. Van de 1100 chirogroepen die gevraagd werden deze vragenlijst in te vullen, hebben er 251 gereageerd.

Uit de vragenlijst kwamen volgende resultaten:

a. De meeste groepen laten alle personen met een handicap toe, ongeacht de handicap.

Toch wordt in bepaalde gevallen rekening gehouden met de ernst van de problemen en de draagkracht van de leiding. Kinderen met een fysieke of sensorische handicap worden als minder belastend ervaren door de chirogroepen dan kinderen met een verstandelijke handicap.

*b. De meeste jongeren met een handicap mogen in de **leiding** stappen.*

Voor de meeste handicaps is er iets meer begeleiding en ondersteuning nodig opdat de jonge begeleiders met een handicap hun taak goed kunnen uitvoeren.

Bij het beslissen of een persoon al dan niet in de leiding van een groep mag stappen, zullen de meeste groepen kijken naar de ernst van de handicap.

Niet alle personen met een handicap die in de leiding stappen, krijgen evenveel verantwoordelijkheid. Dit moet in de leidingsploeg besproken worden.

*c. Sommige jongeren met een handicap **verlaten** de chiro.*

Dit gebeurt om verschillende redenen en moet niet direct gedramatiseerd worden:

- de problemen (door de handicap van het kind) kunnen niet in de groep worden opgelost.
- het kind kan gepest worden. Dit kan de integratie helemaal in de weg staan. Op dat moment moet men oplossingen proberen te zoeken.
- er kan kritiek komen van de ouders. De ouders kunnen beslissen dat hun kind niet meer komt.
- de leiding vindt het niet meer haalbaar om het kind met een handicap in de groep op te nemen onder andere omwille van weglooptgedrag, agressie, storen van de activiteit,....
- niet alle kinderen amuseren zich met “spelletjes doen”.
- ook praktische redenen spelen een rol : de beperkte toegankelijkheid van sommige chirolokalen. Ook hier is het weer belangrijk dat men eerst probeert oplossingen te zoeken.
- vooral 12,13 jaar is een kritieke leeftijd. Op deze leeftijd verlaten zij sneller de jeugdbeweging. Maar dit geldt ook voor jongeren zonder handicap.
-

*d. Er worden weinig **problemen** gemeld.*

Heel wat problemen worden gewoonweg vermeden door kinderen met een handicap extra aandacht te geven en zich aan hen wat aan te passen.

Problemen die wel vermeld worden:

- als leiding is het soms moeilijk om aandacht te verdelen, zeker als er één kind wat meer aandacht vraagt.
- kinderen willen niet of kunnen niet deelnemen door hun handicap en kijken liever toe. De grote vraag is dan hoe ze te motiveren.

¹ Voor de vragenlijst en de bespreking ervan kan de lezer terecht in bijlagen 2 en 3

- het kind kan probleemgedrag vertonen, niet meewerken of de speluitleg niet begrijpen. Dergelijke kinderen worden ook vaker gepest en uitgesloten.
- het risico dat andere kinderen in de groep minder tot hun recht komen.
- onzekerheid omtrent de juistheid van de aanpak van het kind.
- onzekerheid naar de toekomst toe als het leidingaantal zou dalen.
- ook grote vragen bij het bivak (=kamp). Er komen heel wat praktische problemen voor zoals vervoer, medicatie, het gebruiken van hulpmiddelen zoals rolstoel, hoorapparatuur,..

e. De aanpak van de problemen.

- Meestal is de beste aanpak meer aandacht en geduld aan de kinderen te schenken of door de spelregels nog eens uit te leggen.
- De activiteiten en de spelen moeten zo gewoon mogelijk gehouden worden. De hele namiddag moet niet afgestemd worden op die ene persoon. Men kan wel het spel of de spelregels aanpassen.
- Voor bepaalde activiteiten zijn er geen oplossingen. Een bosspel met iemand in een rolstoel is niet mogelijk.
- Er wordt vaak een speciale regeling getroffen met het kind met de handicap en zijn ouders.
 - het kind kan minder frequent aan de activiteiten deelnemen.
 - het kan in een andere afdeling worden opgevangen wanneer er een activiteit gepland is waar het kind moeilijk aan kan deelnemen.
 - de kinderen sluiten aan bij een andere afdeling die beter overeenstemt met hun mogelijkheden en capaciteiten.
 - als men de kinderen in groepen verdeelt, let men er extra op in welke groep het bewuste kind terecht komt, zodat het niet steeds tot de verliezers behoort.
 - het komt ook voor dat men het kind -waarschijnlijk als het minder goed kan meespelen- een speciale rol geeft in het spel, zoals scheidsrechter of uitdeler van materiaal.

Voor praktische problemen worden creatieve en praktische oplossingen gezocht, en in geval van financiële problemen komt regelmatig de groepskas tussen.

Sleutelwoord binnen de hele aanpak blijkt vaak 'gesprek' te zijn.

- Men kan binnen de groep afspraken maken met alle kinderen. Andere kinderen moeten de persoon aanvaarden en nemen verantwoordelijkheid op voor die persoon. Zo probeert men pesten tegen te gaan.
- Gesprekken met de ouders omtrent het probleem zijn heel belangrijk. Men kan de aanpak en eventuele problemen bespreken in een open gesprek.
- In de leidingskring kan er samen naar oplossingen gezocht worden.

Met gedragsproblemen weet men weinig raad. Sommigen proberen met een strenge en consequente aanpak. Anderen praten de problemen met het kind afzonderlijk uit.

Een aantal groepen geven aan dat ze de kinderen zo gewoon mogelijk proberen te behandelen, want dat hebben die kinderen het liefste.

f. positieve ervaringen + motivatie van leiding.

Voor de leiding is het meestal vanzelfsprekend dat ook kinderen met een handicap in de groep wordt opgenomen. De chiro is er voor iedereen. Dit geldt ook voor personen met een handicap die in de leiding willen komen. Voor de leiding is dit vaak de enige motivatie die ze nodig hebben. Men wil zich daar extra voor inspannen en ziet het vaak als een uitdaging.

Het is een positieve ervaring ook voor de leiding, voor de andere kinderen en voor het kind met de handicap. Het zorgt vaak voor een betere groepsgeest.

Men vindt het belangrijk:

- dat het kind zich amuseert
- dat de leiding en andere kinderen leren omgaan met kinderen met problemen
- dat het kind zelf kan leren omgaan met andere leeftijdsgenoten (integratiebevorderend)
- dat het kind de kans krijgt ergens goed in te zijn, in tegenstelling vaak tot de dagdagelijkse ervaringen

De positieve reacties van de ouders en de vooruitgang die het kind met de handicap maakt is een beloning op zich. Het zijn meestal aangename kinderen die zelf voor veel feedback zorgen.

6.3.3 JNM

JNM staat voor jeugdbeweging voor Natuur en Milieu, een jeugdbeweging voor én door jongeren van acht tot vijftientig jaar die zich actief inzetten voor natuur en milieu

JNM juicht de integratie van gehandicapte jongeren absoluut toe. Inclusief werken voor JNM is niet gemakkelijk omdat de leden altijd met de fiets onderweg zijn en ook nog met een gespecialiseerd thema bezig zijn (natuur en milieu).

Dit thema is geen beletsel maar spreekt wel minder mensen aan. Er is ook geen specifiek beleid. Ze staan open voor jongeren met een auditieve handicap maar communiceren dit niet expliciet naar de buitenwereld. Sinds kort wordt er al wel specifiek rond een aantal doelgroepen gewerkt. In 2004 had de groep een aantal kansarmen mee op kamp en in 2005 gaat er een kindsoldaat uit Angola mee op kamp.

In het algemeen verliep die integratie steeds goed. Ze zijn nog steeds actief op zoek naar nieuwe doelgroepen.

6.3.4 KLJ (Katholieke Landelijke Jeugd vzw)

KLJ startte een project op rond inclusie van bijzondere doelgroepen. De focus ligt nu vooral op inclusie van kansarme kinderen en jongeren.

KLJ wil open staan voor alle kinderen en jongeren, ook voor gehandicapten. In één afdeling staat een gehoorgestoorde jongen in de leidingsploeg.

Er is wel vraag naar informatie vanuit de groepen. Daarom is men ook begonnen met het verzamelen van informatie over gehandicapte jongeren.

Per doelgroep zal men een infopakket samenstellen. In een volgende stap zal men aandacht schenken aan het bewustwordingsproces in de afdelingen.

De KLJ wil aan actieve drempelverlaging werken zodat de afdelingen toegankelijk worden voor ALLE kinderen en jongeren.

Inclusie vinden ze belangrijker dan integratie, omdat de inspanning om zich aan te passen niet enkel moet komen van de doelgroepen.

6.3.5 Akabe²

Akabe staat voor ‘Anders Kan Best’. De vereniging maakt deel uit van VVKSM, of het Vlaams Verbond van Katholieke **Scouts** en Meisjesgidsen.

Akabe streeft naar een evenwicht tussen het ideaal van een gemengde werking (met een evenwichtige verdeling van leden met en zonder handicap) en de realiteit van het concrete individu dat in een concrete groep terechtkomt. De werking wordt afgestemd op leden met en zonder handicap. De gewone groepen staan zoveel mogelijk open voor kinderen met een handicap.

a. Inclusie vraagt in eerste instantie openheid. Men wil kinderen met een handicap toelaten in de groep. De groep stelt zich gesloten op wanneer kinderen met een handicap, zonder discussie- of denkproces worden geweigerd in de groep. Dit noemen we exclusie.

b. Als de groep zich open heeft opgesteld voor kinderen met een handicap kan dit op een directe of indirecte manier gebeuren.

Wanneer de groep het kind zonder nadenken opneemt in de groep en zich er later geen zorgen meer over maakt, spreken we van de indirecte manier.

² In bijlage 1, de visietekst van Akabe.

Als de groep daarentegen eerst probeert na te denken over inclusie, over de gevolgen voor alle betrokken partijen dan spreken we van een directe manier van inclusie. Dit ‘nadenken over’ staat los van een concrete persoon.

c. Tot slot kan je ook actief of passief aan inclusie doen. Het uiteindelijke beslissingsproces speelt hier een grote rol. Wie er alleen over nadent, er een standpunt over inneemt en besluit toch niet aan inclusie te doen, heeft een passieve houding.

Wie actief en dus werkelijk kinderen met een handicap opneemt in de groep en er ook goed heeft over nagedacht, is dus open, actief en direct aan het bouwen aan inclusie.

In Akabe past men inclusie op 2 manieren toe. Men kan kiezen om in aparte groepen (takken) te werken of men kan gemengd werken (kinderen zonder en met een handicap in dezelfde groep). Kiest men om in takken te werken, dan kunnen de kinderen op 2 manieren ingedeeld worden. Ofwel per leeftijd, ofwel op basis van hun mentaal niveau.

Meestal is de kalenderleeftijd bepalend, alhoewel men ook de mogelijkheden van het kind in de keuze betreft. Het belangrijkste is dat zij ook de kans krijgen om door te groeien en niet als puber in een groep met veel jongere leden blijven ‘hangen’. Maar de overgang mag niet geforceerd zijn : door flexibel te zijn kan een groepsovergang soms 1 à 2 jaar uitgesteld worden.

Exclusie staat lijnrecht tegenover wat Akabe wil. Elke groep zou moeten nadenken over inclusie (actief of passief) en de vraag of zij gemengd kunnen en willen werken. De beslissing kan negatief zijn omdat de draagkracht van de groep te beperkt is, omdat bepaalde soorten handicaps de gewone werking van de groep te sterk zouden afremmen,....

Groepen die – om allerlei goede redenen – niet gemengd werken, kunnen toch het ideaal van inclusie ‘indirect’ trachten te realiseren door ondermeer als ‘gewone’ groep eens een gemengde activiteit te organiseren met een Akabetak, door als Akabegroep deel te nemen aan districts- en gouvactiviteiten,...

De jongere moet zelf inspraak krijgen in de beslissing over het soort groep waarin hij/zij scouts/gids wil zijn. Anders worden het kind mogelijkheden voor een geslaagd integratie in de groep ontnomen en doet men aan exclusie.

De doorstroming van leden met een handicap naar de leidingsploeg is een verregaande realisering van het ideaal van een zo gemengd mogelijke werking. Ook hier is een principiële beslissing zeer belangrijk, los van het concrete individu.

Verschillende elementen in de situatie zullen in beschouwing genomen moeten worden:

- de sterkte en openheid van de leidingsploeg
- de verlangens en mogelijkheden van de kinderen met een handicap
- de houding van andere leden hiertegenover
- het omgaan met falen
- de verwachtingen naar de leiding toe (de tolerantie tegenover iemands beperkingen).

Er zijn ook verschillende tussenvormen mogelijk om de jongere te laten groeien in verantwoordelijkheid:

- hulpleiding
- meehelpen met het materiaalbeheer
- een tak met stagemogelijkheden,...

Het moet voor alle betrokkenen een positieve ervaring worden.

In het handboek ‘Bananen in een minirok’ wordt er dieper ingegaan op inclusie en geven de auteurs tips voor de leiding.

6.3.6 Zeescouting

Er zijn geen leden met een auditieve handicap. Dit is geen bewuste keuze, omdat de vraag zich nog nooit aangediend heeft. Er kan over gepraat worden. De leiding kan wel terughoudend reageren. Als er op zee of rivier gegaan wordt, moeten bevelen onder elke omstandigheid onmiddellijk opgevolgd worden. Anders kan er zeer snel een erg gevaarlijke situatie ontstaan.

6.3.7 FOS Open Scouting

= Pluralistische Scouts en Gidsen van Vlaanderen.

De vereniging staat open voor allen. Ze vertrekt niet vanuit een bepaalde geloofsovertuiging maar vanuit een pluralistische open kijk.

Ze heeft geen aparte werking voor jongeren met een handicap en daardoor bereiken ze niet veel mindervalide kinderen en jongeren.

Men is zeker bereid die kinderen op te nemen maar elke lokale groep moet wel zelf uitmaken of ze de extra zorgende en begeleidende taken kunnen dragen met de leid(st)erploeg.

Inclusie wordt door de organisatie gezien als een grote meerwaarde voor alle partijen zolang dit op een correcte wijze gebeurt. De nodige knowhow is bij leid(st)ers zeker niet altijd aanwezig en het aanbod van scouting (kampen, trektochten, fysieke activiteiten, technieken die aangeleerd worden) is niet altijd even toegankelijk voor alle mindervaliden.

Er is een geringe vraag naar het opnemen van mindervalide kinderen en jongeren. Het is een kleine organisatie (7000 leden). De geografische spreiding is niet volledig. Niet in alle steden en dorpen zijn er dus groepen.

Voor gehoorgestoorden lijkt dit alles niet onoverkomelijk. Eventuele communicatieproblemen kunnen aangepakt worden.

6.3.8 Sjalom

Jeugdendienst Sjalom vzw is een integratiewerking van en voor kinderen en jongeren van 6 tot 25 jaar, met of zonder handicap.

Binnen Sjalom is er niemand met een gehoorstoornis. De inclusieve deelwerking Dolfijn staat er wel voor open. Maar jongeren met een gehoorstoornis zijn geen traditioneel doelpubliek (zoals een fysieke handicap, autisme, adhd,...).

6.3.9 Rode Kruis

Het Rode Kruis promoot inclusief werken met jongeren met een handicap in hun afdelingen.

Er loopt zelfs een proefproject: via vormingssessies worden de afdelingen aangezet hier concreet rond te werken. Dit initiatief is niet specifiek gericht op pubers met een gehoorstoornis.

Enkel in een afdeling in Moerbeke-Wachtebeke maken twee jongeren in een rolstoel deel uit van de leidersploeg.

6.4 Hobbyclubs + cultuur

Ook voor dove mensen is een hobby & cultuur zeer belangrijk. Er zijn verenigingen die zich ook richten tot auditieve gehandicapten.

6.4.1 Verenigingen voor horenden waar doven welkom zijn

a. De Zoniënclub:

De Zoniënclub is een vrijwilligersclub voor doven, slechthorenden en goedgehoorden. De club organiseert activiteiten waaraan zowel goedgehoorden als personen met een auditieve handicap kunnen deelnemen. Men wil zo de (natuurlijke) drempelvrees tussen deze twee groepen zo klein mogelijk maken.

Door samen deel te nemen aan dezelfde activiteiten proberen mensen toch contact te leggen. Het feit dat de communicatie vaak moeilijk en niet vanzelfsprekend is, staat dit niet in de weg. Op deze manier ervaart men praktisch de mogelijkheden en moeilijkheden in het communiceren.

Bij de Zoniënclub is de manier van communiceren (auditief of visueel) niet zo belangrijk. Men kiest dit zelf naargelang het contact een bepaalde taal (visueel of auditief) mogelijk of wenselijk maakt.

Men kan:

- trager spreken en duidelijk articuleren.
- liplezen en spraakafzien gebruiken.
- gebarentaal, Nederlands met Gebaren of totaalcommunicatie gebruiken.
- schrijven.

Om belangrijke informatie of informele gesprekken te vertolken naar de groep toe, maakt men gebruik van een van deze communicatiemiddelen.

De Zoniënclub organiseert regelmatig activiteiten in kleine groep omdat er zo sneller contact gemaakt wordt tussen mensen met en zonder auditieve handicap. Hoe vaker men iemand ziet, hoe gemakkelijker men probeert contact te leggen.

De leden kunnen zelf activiteiten voorstellen en lid worden van het bestuur.

(VLOC, 2001, p. 13-15)

b. Algemene Nederlandse Gehandicapten Organisatie

‘Geef uiting aan je gevoel. Zing, speel, maak muziek. In je eentje of samen met anderen. Mogelijkheden te over. Ook met een handicap. Je kunt les nemen bij muzikleraren die rekening houden met je handicap. Muziekinstrumenten kunnen worden aangepast. Sommige tolken zijn gespecialiseerd in het ‘tolken’ van muziek, zelfs bij louter instrumentale nummers.’

De Algemene Nederlandse Gehandicapten Organisatie biedt aan zijn leden de mogelijkheid om aan muziekbeleving te doen.

Bovenstaande wervingstekst is voor Vlaanderen nog toekomstmuziek. Het ‘tolken van muziek’ wordt enkel nog maar voor doven uitgeoefend en kan niet door hen worden uitgeoefend.

Daarnaast zijn doven soms ook aangesloten bij een ‘gebarenkoor’. In Vlaanderen leggen deze koren zich meestal toe op het vertolken van religieuze liederen in gebaren(taal) zodat ook de dove gelovige kan ‘meehoren’.

(Verstraete & D’hoore, 1999, p. 24) (*De Algemene Nederlandse Gehandicapten Organisatie, 2004, par 3*)

c. Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een handicap

Ook het Vlaams fonds heeft oog voor de vrijetijdsbesteding. Om personen met een handicap zinvolle vrijetijdsbesteding te kunnen garanderen, besliste het Vlaams Fonds verscheidene organisaties die aangepaste socio-culturele en sportieve activiteiten organiseren te erkennen en te subsidiëren.

De meeste van deze organisaties ontwikkelen en organiseren aangepaste vrijetijdsactiviteiten voor personen met een handicap. Andere organisaties organiseren zelf geen activiteiten, maar kiezen ervoor personen met een handicap te stimuleren en te begeleiden bij activiteiten in een vrijetijdsorganisatie die zich niet specifiek op personen met een handicap richt. De nadruk ligt bij deze organisaties eerder op vrijetijdsbemiddeling.

Limburgers kunnen sinds kort gebruikmaken van de **Eurecard** voor personen met een handicap. Die geeft kortingen voor toeristische, culturele of sportieve activiteiten in de regio Aken, Nederlands Limburg, Belgisch Limburg, de provincie Luik, de Duitstalige gemeenschap van België en de regio’s

Bitburg-Prüm en Daun.

De provincie Vlaams-Brabant reikt aan personen met een handicap een **begeleiderspas** uit. Op vertoon van de begeleiderspas krijgt de bezitter voor bepaalde culturele of sportieve evenementen twee toegangstickets voor de prijs van één.

De aanvrager, persoon met een handicap, kan de persoon die hem/haar begeleidt vrij kiezen. Deze begeleider kan dus per activiteit of voorstelling een andere persoon zijn.

Voor de aanvraag heeft men een algemeen attest nodig van de federale overheidsdienst (FOD)

Personen met een handicap kunnen bij het Vlaams Fonds terecht voor tussenkomst in de kosten van hulpmiddelen en aanpassingen, persoonlijke assistentie (PAB) of andere vormen van bijstand, die hen kunnen helpen bij het uitoefenen van vrijetijdsactiviteiten.

(Vlaams Fonds, n.d., par. 1-4)

6.4.2. Dovenverenigingen

De dovencultuur heeft als elke cultuur haar eigen kunstenaars. Er zijn gehoorgestoorde beeldhouwers, gehoorgestoorde fotografen, gehoorgestoorde toneelspelers,... Gehoorgestoorde kunstenaars kunnen bepaalde aspecten van de dovencultuur behandelen. Ze tonen dat ze doofbewust zijn.

a. Toneel

In Vlaanderen worden er toneelopvoeringen gebracht door doven. Deze worden vaak getolkt naar het Nederlands zodat ook horenden het stuk kunnen volgen.

Horende personen leren zo de gebarentaal en de dovengemeenschap appreciëren. Dovencultuur wordt op deze manier zichtbaar zowel voor dove als voor horende personen.

Er zijn verschillende toneelgezelschappen:

- Compagnie Imagerie: een groep bestaande uit één Vlaamse en meerdere Franstalige dove(n) die geregeld een toneelstuk opvoeren in gebarentaal. De meeste leden houden zich ook bezig met het vertellen van verhalen en het voordragen van gedichten.
- Het drietal Jomaran: bestaat uit twee horende leden en één doof lid. Ze werken veel met pantomime, muziek, dans en gebaren en brengen meestal kortere nummers.
- ToDo (1995): toneel voor Doven: een cursus voor doven die toneel willen spelen. Ze treden soms ook op.

Toneel staat het meest open voor gehoorgestoorden. Voor andere hobby's zijn doven vaak nog aangewezen op de organisaties voor horenden.

(Reflecties over dovencultuur, p. 23-24) (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1996, p. 53-54).

b. gebarenpoëzie:

Gedichten uit de gesproken taal kunnen worden omgezet in gebarentaal. Er kunnen ook nieuwe gedichten worden gecreëerd in gebarentaal door te spelen met de verschillende parameters van gebarentaal (de bewegingen, de handvormen,...) zodat deze mooi in elkaar overvloeien. Dit is te vergelijken met de manier waarop horende dichters met klanken spelen.

Deze kunstvorm is nog beperkt in Vlaanderen. Voornamelijk in Nederland is men al verder gevorderd. Daar zijn er dan ook vaak horende dichters die zich op deze kunstvorm willen toeleggen.

6.5 Sportclubs

Iedere persoon moet de kans krijgen om zijn grenzen verleggen, lekker te bewegen, samen te spelen met anderen en zich te mogen uitleven.

Iedereen heeft het recht om te sporten, alleen of in groepsverband, gehandicapt of niet.

Er zijn aangepaste sporten op alle niveaus, voor ieders mogelijkheden en wensen.

(De Algemene Nederlandse Gehandicapten Organisatie, 2004, par 1)

6.5.1 Integratie in de gewone sportclubs

Er zijn verschillende redenen waarom integratie van gehoorgestoorden (en andere personen met een handicap) in sportclubs moeilijk verloopt:

- vaak zijn er communicatieproblemen
- de dovenwereld wordt vaak gezien als gesloten voor de horende buitenwereld. Dit bemoeilijkt de integratie van gehoorgestoorden in een horende wereld omdat de gehoorgestoorde personen moeilijk te bereiken zijn.
- de sportclub kan moeilijk bereikbaar zijn (voor alle gehandicapten)

- de sportclubs zijn vaak niet op de hoogte van de verschillende handicaps en welke aanpak deze vragen.
- de trainers zijn niet opgeleid voor alle handicaps en hebben vaak ook geen informatie over wat de verschillende handicaps inhouden.
- te weinig sportmogelijkheden zijn aangepast aan de noden van gehandicapten

De reguliere sportwereld begint zich wel meer en meer open te stellen voor personen met een handicap en er worden ook steeds meer initiatieven ontwikkeld.

Dove en slechthorende personen kunnen ook meedoen aan groepssporten. Soms vangen ze niet alles op van het geroep van hun medespelers. Hierdoor kunnen ze zich ongemakkelijk voelen.

Vaak kan daar wel over gepraat worden met de trainer en de teamgenoten. Er kan dan worden afgesproken dat de gehoorgestoorde persoon wordt gewaarschuwd bij belangrijke fases in het spel zoals een scheidsrechter die fluit om het spel te doen stoppen.

Daarnaast zijn er ook sportclubs voor gehoorgestoorden, alhoewel zeer beperkt.

6.5.2 Sportverenigingen voor doven

Er is zeer weinig informatie over sport bij gehoorgestoorden doordat de doelgroep moeilijk te bereiken is. Daarnaast is het ook zeer moeilijk om aan cijfermateriaal te geraken, o.a. omwille van de privacy.

In Limburg is er een sportvereniging voor auditief gehandicapten, genaamd Lidosport.

Lidosport neemt deel aan het voetbal, zaalvoetbal en petanque in competitieverband. Het mountainbiken daarentegen wordt als recreatieve sport aangeboden.

Sport ter bevordering voor een gezonde lichaam en geest is hun motto, maar even belangrijk vinden ze het sociale aspect binnen de vereniging.

Ze vinden het opvallend dat doven en slechthorenden slechts met veel moeite kunnen deelnemen aan het horende verenigingsleven, van welke aard dan ook, omwille van het gehoor- en communicatieprobleem.

Hierdoor geraken zij meer en sneller geïsoleerd en kunnen zij in die wereld de sport niet beoefenen en beleven op een ontspannende en gelukkige manier.

(Organisatie van slechthorende jongeren, 2005, par. 2)

7. Integratie bevorderen vanuit de samenleving

Communicatie is slechts mogelijk indien twee of meer personen elkaar kunnen verstaan, naar elkaar kunnen luisteren.

Bij de jongere met een gehoorverlies zou men dus moeten kijken naar:

- welke mogelijkheden hij heeft om een geluidssignaal op te vangen.
- wat de kwaliteit is van de geluidsproductie.
- en hoe de geluidsoverdracht best geschiedt.

Bij het inschatten van de verstaanbaarheid moet ook de sterkte van het omgevingslawaai en de akoestiek van de kamer betrokken worden.

Naast de hulpmiddelen die we reeds bespraken in punt 2 (communicatiemogelijkheden voor personen met een gehoorstoornis), geven we hier een overzicht van hulpmiddelen die het contact met de medemens verbeteren.

We bespreken enerzijds de hulpmiddelen en anderzijds geven we ook een aantal tips en afspraken.

(Rodenburg, 1996, p. 138-149)

7.1 Hulpmiddelen die de toegankelijkheid bevorderen:

7.1.1 Auditieve hulpmiddelen

a. wek- en waarschuwingssysteem:

Voor bepaalde situaties (er staat iemand aan de deur, de telefoon gaat of de babyfoon pikt iets op) kan men onder andere een bel gebruiken die een hard en laag signaal geeft.

b. hulpmiddelen om het geluid (spreken en niet-spreken) te versterken:

- het hoortoestel: Een hoortoestel maakt geluiden voor de slechthorenden uit de omgeving weer hoorbaar. Het apparaat doet dit door middel van versterking. In veruit de meeste gevallen wordt een hoortoestel primair gebruikt om er beter mee te kunnen verstaan.
Een hoortoestel bestaat globaal genomen uit: een microfoon, die het geluid opvangt; een speciale chip die het geluid bewerkt zodat het gehoorverlies optimaal gecompenseerd wordt; een versterker, die zorgt dat geluiden en spraak hoorbaar worden; een telefoontje dat het geluid afgeeft.
- het kasttoestel: Kasttoestellen worden nog maar weinig toegepast. Ze hebben het formaat van een kleine mobiele telefoon en worden op het lichaam gedragen. Vanaf het kasttoestel loopt er een snoertje naar het oor, waar het verbonden is met een oorstukje dat zich in het oor bevindt. Dergelijke toestellen worden bijvoorbeeld gebruikt bij mensen die motorische problemen hebben.
- digitaal hoorapparaat: Cochleair implant (CI): Een CI is een hoog technologisch hoorhulpmiddel. Het bestaat uit een uitwendig (spraakprocessor en zendspoel) en een inwendig gedeelte (elektronenbundel). Het inwendige gedeelte wordt via een operatie in het slakkenhuis geïmplanteerd.

Uitwendige spraakprocessor (oorhanger)
Tempo+ BTE van Med-el

Inwendig gedeelte
Nucleus® 24 Contour™ van Cochlear

(Onafhankelijk Informatiecentrum over Cochleaire Implantatie, n.d.)

c. hulpmiddelen om een spreker beter te verstaan:

Met deze hulpmiddelen zal men proberen de spraak te versterken zodat de signaal-ruis verhouding geoptimaliseerd wordt.

- HET RINGLEIDINGSSYSTEEM: het signaal van de microfoon wordt versterkt en via de ringleiding doorgegeven. De ringleiding bestaat uit een elektrische draad die in de muur wordt aangebracht en aangesloten wordt op de versterker. Hierdoor ontstaat een elektrisch veld. Als de dove zijn hoorapparaat dan in de t-stand zet wordt de luisterspoel ingeschakeld, wordt het apparaat gevoeliger voor het elektrische veld (van de ringleiding) en komt de spraak beter binnen.
- HET INFRAROODSYSTEEM is een variant van het ringleidingssysteem waarbij men gebruik maakt van een infrarode lamp in plaats van een ringleiding.
- DE FM-APPARATUUR is een variant van het ringleidingssysteem dat gebruik maakt van radiogolven.
- DE VERGADERSET: elke deelnemer heeft een eigen tafelmicrofoon en moet deze indrukken wanneer hij spreekt. Als er een cursus of een studiedag wordt georganiseerd of bij een congres speciaal voor personen met een gehoorstoornis maakt men vaak gebruik van deze apparatuur.

d. Hulpmiddelen om het effect van achtergrondlawaai minder groot te maken:

Bij een telefoongesprek kunnen gehorgestoorde personen hun hoorapparaat op de t-stand zetten. De persoon met gehoorproblemen zal nu veel minder moeite hebben om zich enkel op het gesprek te concentreren en het gemakkelijker kunnen volgen.

(Rodenburg, 1996, p. 138-149) (Onafhankelijk Informatiecentrum over Cochleaire Implantatie, n.d.) (Hoorzaken, 2004, par. 1-3)

7.1.2 Visuele hulpmiddelen

a. Wek- en waarschuwingssystemen:

Er zijn wek- en waarschuwingssystemen (zoals wek- en flitslampen) die de slechthorende persoon verwittigen dat er bijvoorbeeld iemand aan de deur staat. Al deze systemen kunnen daarnaast ook gebruikt worden om aan te geven dat de telefoon gaat, dat de babyfoon iets oppikt of om gewoon wakker te worden.

De dove persoon verkrijgt informatie door het ritme van de lampen.

b. Communicatiemiddelen:

Er zijn ook een aantal visuele hulpmiddelen die de communicatie vergemakkelijker:

- met de teksttelefoon kan getypte tekst via een telefoonverbinding doorgestuurd worden.
- men kan sneller een boodschap doorsturen door middel van de fax. In noodgevallen kunnen dove en slechthorende personen gemakkelijker de hulpdiensten verwittigen.
- men kan chatten met behulp van een computer en een modem(internet). Twee personen kunnen gemakkelijk op een bepaald uur op een site afspreken om te chatten.
- ook dove personen kunnen nu een groot deel van de tv-programma's meevolgen via een Nederlandse ondertiteling. Deze is terug te vinden op pagina 888 van telenet. VRT, VT4 en nog een aantal zenders zorgen al voor ondertiteling voor een aantal van hun Nederlandstalige programma's.

(Rodenburg, 1996, p. 138-149) (Wikimedia Foundation, 2001, par. 5)

7.1.3 Andere hulpmiddelen:

Naast visuele en auditieve hulpmiddelen, zijn er nog andere die gebruik maken van ondermeer de tastzin.

a. Wek- en waarschuwingssystemen:

's Morgens kan men niet enkel gewekt worden door een felle lichtflits of een hard geluid. Er kan ook gekozen worden voor een trilschijf om wakker te worden, die je gewoon onder je kussen moet leggen.

(De Raeve, 2004, p. 8) (Verstraete & D'hoore, 1999, p. 31-21)

b. De ruimte zelf aanpassen:

In ruimtes met harde vloeren en muren krijg je vaak nagalm, vooral met een hoorapparaat. Geluiddempend materiaal op de vloer (=vast tapijt) en aan de wand (=gordijnen) kan het luisteren wel aangenamer maken. Het lokaal moet ook goed verlicht zijn.

Er wordt al veel gedaan om de dove en de slechthorende toegang te verschaffen tot de maatschappelijke dienstverlening. Toch blijven er nog lacunes.

- Openbare gebouwen waar cursussen, studiedagen,... worden gehouden zijn nog niet allemaal toegankelijk gemaakt voor dove personen.
- Een persoon die doof is kan geen gebruik maken van een openbare telefooncel
- De mededelingen over vertragingen van treinen in stations kunnen zij niet opvangen
- Het contact met een bankbediende aan het loket verloopt nog niet vlot
- In vele tv-programma's zien de doven alleen de beelden

Er zijn dus nog heel wat aanpassingen nodig.

(De Raeve, 2004, p. 8) (Verstraete & D'hoore, 1999, p. 31-21)

7.2 Tips voor de omgeving

Mits het gebruik van apparatuur kan de dove heel wat informatie opsteken. Toch kan ook de omgeving meewerken om de opname van informatie te verbeteren. Om dit doel te bereiken geven we enkele algemene tips.

7.2.1 Algemene tips

- a. Probeer de puber waar het kan **als een 'horende'** te behandelen
- b. Moedig de gehoorgestoorde persoon aan om uitleg te vragen. Het is niet belangrijk of hij dit aan jou vraagt of aan zijn vrienden. Hou dit ook even in de gaten.
- c. Vraag uitleg over de werking en de juiste instelstand van **het toestel** aan de jongere of de ouders. Als je het toestel hoort fluiten is dit waarschijnlijk omdat het oorstukje niet goed in het oor zit. Verwittig de jongere want die is er zich niet van bewust.
- d. **Lach** een gehoorgestoorde **niet uit** voor reacties die nergens op slaan. Vertel hem gewoon het komische ervan.
- e. **Benader** de gehoorgestoorde **nooit** ongemerkt **van achter**, dat geeft een groot schrikeffect. Hij hoort je immers niet naderen.

(Rodenburg, 1996, p. 150-151) (De raeve, 2004, p. 8) (Deckers, n.d., p. 11-13)

7.2.2 Tips omtrent de omgeving waarin een gesprek met een doof persoon best kan plaatsvinden:

- a. Zorg voor een **rustige** omgeving zonder achtergrondlawaai; TV en radio zet men uit.
- b. **Zoek** een kamer met weinig galm of ga in een hoek van de kamer zitten. De akoestiek kan zo slecht zijn dat de gehoorgestoorde uiteindelijk weinig van het gesprek kan verstaan en geen klanken meer kan onderscheiden.
- c. Bevorder het **spraakafzien**: probeer als horende altijd je gezicht en mond te tonen. Liplezen wordt ook bevorderd door een goede verlichting. Maar ga niet teveel tegen het venster staan want in tegenlicht waarnemen is vermoeiend.

(Rodenburg, 1996, p. 150-151) (De raeve, 2004, p. 8) (Deckers, n.d., p. 11-13)

7.2.3 Tips om goed te praten

Goed praten is heel belangrijk. Anders gaat er voor de gehoorgestoorde heel wat informatie verloren en kan hij nog moeilijker het gesprek volgen.

- a. **Langzaam**, duidelijk en luid genoeg praten maar niet te luid (helpt dan niet meer).
- b. **Kijk** de andere persoon aan.
- c. Goed **articuleren** (duidelijke uitspraak, niet overdrijven!).
- d. Praat in **ritmisch zinvolle gehelen** waarbij pauzes en intonatie zeer belangrijk zijn.
- e. Probeer **niet** te spreken **met een volle mond**.
- f. **Dialect** spreken kan **moeilijkheden** geven.
- g. Heb **geduld** als je een zin moet **herhalen**. Wanneer je iets herhaalt, doe dat dan met andere woorden. Dat zal de mogelijkheden van de gehoorgestoorde om je te begrijpen vergroten.
- h. Als er in groep iets belangrijk wordt gezegd door een kind is het misschien handig dat de leider dit even **herhaalt**.
- i. **Maak** de jongere er ook altijd op **attent** als **hij te luid** of te zacht praat.
- j. Bij een groepsgesprek, een overlegmoment, een spel,... waarbij er veel gepraat moet worden is het gemakkelijker voor de gehoorgestoorde jongere als de groepsleden in **een kring** zitten.

(Rodenburg, 1996, p. 150-151) (De raeve, 2004, p. 8) (Deckers, n.d., p. 11-13)

7.3 Afspraken tussen gehorgestoorden die gebarentaal gebruiken

Niet begrijpen wat een gesprekspartner bedoelt, is erg vervelend. Het is handig als de horende op de hoogte is van de communicatieregels en –afspraken tussen gehorgestoorden die gebarentaal gebruiken. We zetten ze hier even op een rijtje.

1. *De aandacht vragen*

- Vraag aandacht door de ander aan te raken.
 - De bovenarm, voorarm of schouder mag aangetikt worden.
 - Bij een bekende mag het bovenbeen en de dij a geraakt worden.
 - Raak iemand niet op de voorzijde van de romp aan want dat duidt op intiem contact.
 - Iemand op de rug aanraken kan agressief overkomen. De gehorgestoorde ziet de aandachtvrager niet aankomen en kan daar van schrikken .
- Men mag ook met gestrekte arm ‘wuiven’ met de hand. Door met de voet op de grond te stampen worden trillingen veroorzaakt die de gehorgestoorde kan voelen. De slechthorende kan door iemand anders attent gemaakt worden op iets of de aandacht kan informeel gevraagd worden door bijvoorbeeld een propje te gooien.

2. *Voorstellen.*

- Een gehorgestoord persoon die zich voorstelt vertelt:
 - waar hij naar school gaat
 - waar hij werkt of wat zijn hobby’s zijn
 - waar hij woont
 - of hij getrouwd is
 - of hij kinderen heeft
- Een gehorgestoord persoon die een horende wil voorstellen zegt er vaak bij welke dove vrienden die persoon heeft. Zo is die persoon minder een ‘buitenstaander’.

3. *Hoe verloopt een gesprek ?*

- Als men het woord niet wil afstaan, kijkt men best schuin weg. Men kijkt pas recht naar de gesprekspartner wanneer het woord afgestaan wordt.
- Het woord kan genomen worden door bijvoorbeeld de handen naar de gebarenruimte te brengen.
- Men kan als derde een gesprek tussen twee mensen onderbreken door de persoon tegen wie men iets wil zeggen aan te raken en de tweede persoon ondertussen kenbaar te maken dat men iets wil zeggen (oogcontact, verontschuldigen, gebaren dat men iets wil vragen, na de vraag nog eens verontschuldigen).

4. *Hoe een gesprek beëindigen ?*

Wegkijken tijdens een conversatie is een grove belediging, een teken dat men niet meer wilt verder praten.

Wat dan wel: het gebaar ‘wacht even’ maken naar de gesprekspartner of hem even aanraken terwijl men wegkijkt. De boodschap is dan dat men wel verder wil communiceren maar dat de ander even geduld moet hebben. Men kan ook naar de persoon die men wil onderbreken, gebaren dat hij even moet wachten of zijn arm even aanraken.

5. *Als een gesprek niet wenselijk is.*

Neem nooit de handen van een dove persoon vast zodat hij niet meer kan gebaren. Dit wordt beschouwd als een agressieve daad: zo wordt duidelijk gemaakt dat men niet wil weten wat hij gaat zeggen. Vergelijk het met de mond van een horende persoon bedekken terwijl hij aan het praten is.

6. *Groeten.*

Dove personen begroeten bij aankomst en weggaan meestal iedereen apart. Een algemene begroeting is misschien niet door iedereen opgevangen.

7. *Applaus !*

Als doven voor elkaar applaudiseren, wapperen ze met beide handen in de lucht.
(*Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998, p. 142-148*)

Deel 2 : De praktijk

8.1 Het uitgangspunt voor de brochure

Over de integratie van kinderen en jongeren met gehoorproblemen in het gewone onderwijs is er reeds voldoende informatie voorhanden. Ook op arbeidsvlak is er voor werkgevers en werknemers al heel wat informatie terug te vinden

Voor verenigingen, begeleiders en begeleidsters is het aanbod nog miniem. Deze groep is in verhouding met het onderwijs en de arbeidswereld ook relatief klein, en veel verenigingen melden dat ze tot op heden nog geen kans hebben gehad om met deze doelgroep om te gaan.

Als ze al wel de kans gehad hebben, weten ze vaak niet hoe ze de zaken kunnen aanpakken, wat ze kunnen doen om de gehoorgestoorde beter in de groep te integreren.

Positief is dat de verenigingen wel bereid zijn om auditief gehandicapten in te schrijven. Er worden al inspanningen geleverd (vb. Akabe), maar een vlotte integratie is zeker niet overal zo evident en er zijn nog veel zaken die verbeterd kunnen worden. Zeker als we kijken hoe de zaken staan in Nederland, is er in België nog heel wat werk te doen.

Daarnaast is die Dovengemeenschap heel complex. Er zijn de specifieke communicatievereisten die typisch zijn aan dit type van handicap en aan de cultuur van zo'n Dovengemeenschap. In een Dovengemeenschap hebben de mensen gekozen hebben voor gebarentaal.

Anderzijds zijn er ook de aanpassingsproblemen van de gehoorgestoorde aan de wereld van de horende en van de horende aan de wereld van de gehoorgestoorde.

Het is ook moeilijk om als vereniging contact te maken met jongeren met een gehoorstoornis, want de dovengemeenschap waar de jongeren deel van uitmaken lijkt nog niet echt happig op dit contact. Het is net zo goed mogelijk dat gehoorgestoorde jongeren in hun vrije tijd eens vlot willen kunnen babbelen met andere jongeren die hetzelfde meemaken. Ze worden al zo vaak beknot in hun communicatie, zoals in de scholen, zodat ze er misschien voor kiezen om tijdens hun vrijetijd niet met die beperking om te moeten gaan en vrijuit willen praten via gebarentaal.

Door de snelle evolutie die de hoorapparaten nu doormaken, wordt de integratie wel steeds eenvoudiger. Door het CI kunnen veel meer kinderen vlotter mee in de maatschappij, niet altijd wat het spraakverstaan betreft maar ze zijn tenminste in staat waarschuwingssignalen op te vangen wat het voor de begeleiders toch al iets eenvoudiger maakt

Informatie over de gehoorstoornis en alles wat daarbij hoort kan de integratie van de gehoorgestoorde jongere in de horende wereld vergemakkelijken.

8.2 Inhoud van de brochure

De informatie kan via verschillende kanalen zijn weg vinden naar de doelgroep. In het kader van deze scriptie werd gekozen voor een brochure.

In de brochure krijgen de begeleiders van jeugdorganisaties theoretische info en praktische tips rond de auditieve handicap. Een leidraad die hen steun kan geven en het gemakkelijker voor hen maakt om de communicatie met de gehoorgestoorde jongere aan te gaan..

De brochure bestaat uit 4 delen (hoofdstukken).

8.2.1 Hoofdstuk 1 : Algemene informatie rond gehoorstoornissen

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de manier waarop geluid al dan niet door het oor verwerkt wordt. Het verschil tussen doof zijn en slechthorend zijn komt ook aan bod.

8.2.2 Hoofdstuk 2 : De communicatie met gehoorgestoorden

Hoofdstuk 2 biedt een overzicht van de verschillende manieren waarop gehoorgestoorde mensen met elkaar en met hun omgeving communiceren. Het biedt ook beknopte, maar duidelijke info over de verschillende technische hulpmiddelen die dove of slechthorende mensen kunnen gebruiken om vlotter te kunnen communiceren.

8.2.3 Hoofdstuk 3 : Tips voor horenden

Een heel praktisch hoofdstuk waarin de begeleiders een heleboel praktische tips vinden die ze gemakkelijk kunnen toepassen in het omgaan met de gehoorgestoorde jongere.

8.2.4 Hoofdstuk 4 : Basiswoordenschat in gebarentaal

Ook dit is een praktisch hoofdstuk : 54 veel gebruikte woorden en uitdrukkingen worden visueel voorgesteld in gebarentaal. De vorm van het medium (een gedrukte brochure) heeft natuurlijk ook zijn beperktheden : het is niet zo evident om een beweging in een stilstaand plaatje voor te stellen, maar de brochure verwijst door naar sites op het net waar de beweging die bij het gebaar hoort wel door een filmpje wordt voorgesteld.

8.3 De vorm

Het is een lijvige brochure geworden (22 pagina's). Die leest men niet zomaar even door.

Daarom werd er ook een flyer gemaakt die eenvoudig kan verdeeld worden.

In de flyer³ wordt het probleem 'Erbij horen' als uitgangspunt gesteld. De flyer geeft enkele basistips en verwijst naar de brochure via een internetadres waar de brochure kan geraadpleegd of gedownload worden. Dit is de handigste en zuinigste oplossing.

8.4 De aanpak

Om de brochure niet te omvangrijk te maken, moest ik me beperken tot de meest relevante informatie.

Om de informatie te vinden, heb ik me voornamelijk gewend tot het internet : vooral sites uit Nederland geven veel en aantrekkelijke informatie die erg toegankelijk is voor jongeren.

Via de links in de brochure kan gemakkelijk bijkomende informatie opgezocht worden.

8.5 De beoordeling

De brochure werd naar verschillende verenigingen⁴ gezonden voor evaluatie⁵. Enkel hadden me reeds informatie doorgestuurd omtrent hun werking op het gebied van integratie van gehoorgestoorde jongeren .

Het aantal reacties bleef beperkt, ondanks een herhalingsmailtje. In totaal heb ik 6 verschillende evaluaties teruggekregen : ik bundelde de opmerkingen.

8.5.1 Verenigingen, organisaties, personen die meewerkten aan de evaluatie van de brochure

1. Vlaamse Liga Gehandicaptensport
2. KAVVV
3. B.D. (ervaringsdeskundige)
4. Chirojeugd-Vlaanderen vzw
5. VVKSM
6. Carolien Metten (medewerkster Kids-Hasselt, ex-begeleidster Turnclub Sta Paraat)

³ Zie de flyer in bijlage VI

⁴ Zie de volledige lijst in bijlage

⁵ Een voorbeeld van inleidende brief en evaluatieformulier vindt u in bijlage

8.5.2 Beoordeling

1. Hoofdstuk 1. Algemene informatie rond gehoorstoornissen

	Helemaal niet	Min of meer	voldoende	goed	zeer goed
Duidelijk				x x x	x x x
Overzichtelijk			x	x x x x	x
Compleet			Denk ik	x x x	x x
Nuttig			x x	x x	x x

2. Hoofdstuk 2. De communicatie met gehoorgestoorden

	Helemaal niet	Min of meer	voldoende	goed	zeer goed
Duidelijk			x x	x x	x x
Overzichtelijk		x	x x	x x	x
Compleet				x x x x x	Te compleet
Nuttig		x	x	x x	x x

3. Hoofdstuk 3. Tips die communicatie met de gehoorgestoorde jongeren gemakkelijker kunnen maken.

	Helemaal niet	Min of meer	voldoende	goed	zeer goed
Duidelijk		x		x x x	x x
Overzichtelijk		x	x x	x x	x
Compleet				x x x x	x
Nuttig				x x x	x x

4. Hoofdstuk 4. Basiswoordenschat

	Helemaal niet	Min of meer	voldoende	goed	zeer goed
Duidelijk			x	x x x	x x
Overzichtelijk				x x x x	x x
Compleet		x x		x x x	x
Nuttig		x		x x x x	x

5. Hoofdstuk 5. Technische hulpmiddelen

	Helemaal niet	Min of meer	voldoende	goed	zeer goed
Duidelijk			x x	x	
Overzichtelijk		x	x	x	
Compleet				x x x	
Nuttig		x		x	x

8.5.3 Op- en aanmerkingen

Hoofdstuk 1. Algemene informatie rond gehoorstoornissen

- Te uitgebreid voor jeugdwerkers.
- Meer uitleg over CI.
- Verschil geleiding – perceptie kan duidelijker
- 1.1 -1.2 – 1.3 : duidelijk, goed geïllustreerd

Hoofdstuk 2. De communicatie met gehoorgestoorden

- bepaalde technische hulpmiddelen visueel voorstellen (2 maal)
- positief : werken met concrete voorbeelden
- niet altijd relevant voor jeugdwerkers (2 maal)

Hoofdstuk 3. Tips die de communicatie met de gehoorgestoorde jongeren gemakkelijker kunnen maken.

- Positief : visuele ondersteuning
- Positief : gebruik van cartoons
- Tips beter niet nummeren, gebruik maken van opsommingstekens
- Tips bundelen
- Belang van afspraken benadrukken
- 3.4 : zeer belangrijk, maar kan het overzichtelijker ?

Hoofdstuk 4. Basiswoordenschat

- de beperking van het stilstaand beeld (2 maal)
- verwijzing naar meer info ontbreekt
- zeer bruikbaar

Hoofdstuk 5. Technische hulpmiddelen

- hoort bij hoofdstuk 2 (iedereen)

Algemeen

- Besluit te kort.
- Knappe brochure
- Structuur OK
- Info niet altijd aangepast aan jeugdwerking
- Lay out kan uitdagender
- Goed concept, er is zeker vraag naar
- Geen aandacht voor groepsdynamiek (maar is dit wel de bedoeling ?)
- Vraag naar concrete tips hoe spelen aangepast kunnen worden.

8.5.3 Wijzigingen uitgevoerd aan de hand van de op- en aanmerkingen

De verschillende opmerkingen die in de evaluatieformulieren geformuleerd werden, hebben geleid tot een aantal wijzigingen.

- De lay-out werd grondig aangepakt. Flyer en brochure kregen dezelfde opmaak.
- Hoofdstuk 2 en 5 werden samengevoegd tot een geheel.
- De info uit hoofdstuk 1 werd herbekeken en ingekort.
- Technische hulpmiddelen werden visueel voorgesteld.
- CI werd verduidelijkt.
- Er werden verwijzingen toegevoegd naar sites waar meer info te vinden is.
- Het besluit werd herschreven

Opmerking 1

Het was niet mogelijk op alle op-en aanmerkingen in te gaan.

Wel blijkt uit de bevraging dat bij jeugdverenigingen en sportclubs ook de vraag bestaat naar tips in verband met groepsdynamiek, activiteiten voor gemengde groepen, e.d. Dit blijkt nog veel te weinig te bestaan.

Opmerking 2

De mensen die het evaluatieformulier ingezonden hebben, krijgen zeker de uitgeprinte versie van de brochure toegestuurd, met een bedankje.

Algemeen besluit

Een vlotte communicatie blijft meer dan ooit cruciaal in de omgang tussen twee of meer mensen. Alles wat deze communicatie in de weg staat, zeker een gehoorprobleem, zorgt voor een verstoring in de omgang.

Gelukkig zijn er naast ‘spraak’ ook andere vormen van communicatie waardoor mensen contact met elkaar kunnen zoeken.

De techniek staat niet stil : zowel het aantal verschillende technische hulpmiddelen als de kwaliteit ervan stijgen voortdurend.

En dat is maar goed ook : de gehoorgestoorde puber heeft het niet gemakkelijk om zijn plaats in de maatschappij te vinden. Niet alleen moet hij in evenwicht zien te komen met zichzelf, daarnaast moet hij ook nog zijn weg zoeken in die bijzonder complexe horende wereld waar ‘geluid’ een sterk bepalende rol speelt.

Niet alleen de techniek is in evolutie : ook de maatschappij staat niet stil. Zowel op nationaal als op internationaal vlak wordt er geijverd voor het bekomen van gelijke kansen voor iedereen. Op het terrein van het onderwijs wordt hevig gediscussieerd rond geïntegreerd en/of inclusief onderwijs.

Het uitgangspunt van deze scriptie : een brochure ontwerpen bestemd voor jeugbegeleiders die met gehoorgestoorde jongeren in contact konden komen, leidde bijna automatisch tot de vraag of en in welke mate er sprake was van integratie van gehoorgestoorde jongeren in de vrijetijdscultuur.

Deze vraag beantwoorden is niet eenvoudig, zelfs niet, of zeker niet, na het onderzoek.

Er worden talrijke en zeer interessante initiatieven genomen : mensen groeperen zich op basis van gelijke interesses, doelstellingen, normen en waarden. Die groepsgrenzen doorbreken is minder evident !

Interesse en bereidheid zijn zeker aanwezig, dat bleek uit de reacties die ik kreeg op mijn vraag naar informatie.

De initiatieven die genomen worden zijn plaatselijk, of eigen aan die ene organisatie. Succes of falen zijn afhankelijk van toevallige factoren, vrijwillige inzet of geluk.

Wat ontbreekt is één gemeenschappelijke visie, één beleid waarin niet alleen de integratie van gehoorgestoorde jongeren (of andere vormen van handicaps) gestimuleerd wordt, maar waarin ook duidelijk gemaakt wordt hoe die integratie dan wel moet gebeuren.

Uit de verschillende reacties blijkt duidelijk de onmacht : we weten niet hoe we hen kunnen bereiken, we weten niet hoe we met hen kunnen communiceren, we hebben niet genoeg informatie.

Om aan die vraag te voldoen, werd de brochure geschreven : inderdaad, een druppel op een hete plaat en zeker geen voldoende antwoord op de noden en de behoeften van de verenigingen. Maar toch, ...

Ik wil besluiten met een laatste, naar mijns inziens toch nog een belangrijke opmerking : wat in deze scriptie niet of toch onvoldoende aan bod kwam, was het standpunt van de gehoorgestoorde jongere zelf.

Hoe groot is de behoefte om in de horende vrijetijdscultuur opgenomen te worden ? Is die behoefte wel aanwezig ? Op welke manier zien zij hun integratie, of inclusie, of voelen zij zich beter op hun gemak binnen hun eigen groeperingen ?

Ik sluit me aan bij de volgende paragraaf uit de site van inclusief onderwijs en wil daar mijn betoog mee sluiten :

“Met inclusie bedoelt men dat een samenleving aan elk individu ongeacht zijn beperkingen, alle kansen en mogelijkheden wil bieden om aan die samenleving deel te nemen. De inspanningen moeten zowel van meerderheids- als minderheidsgroepen komen en evenwichtig verdeeld zijn. Als men tot inclusie wil komen zullen de beide groepen moeten open staan voor elkaar, elkaar willen leren kennen en elkaar respecteren.”

Literatuurlijst

- Algemene Nederlandse Gehandicapten Organisatie (2004). *Vrije tijd*. Geraadpleegd 15 februari, 2005, van <http://www.handicap.nl/index.html?/Paginas%202/vrtijd.html>
- Akabe (2005). *Akebe en inclusie*. Antwerpen: Documentatiecentrum Vlaams Verbond van Katholieke Scouts en Meisjesgidsen.
- Batliner, G. (2003). *Spelend leren horen*. Tiel: Lannoo
- Bruning, R. (2002). *Oog voor de dove puber: informatie van ouders voor ouders*. Utrecht: FODOK (Nederlandse Federatie van Ouders van Dove Kinderen).
- Cats, H. (n.d.). Hoorspecial. *KidsWeek: Weekkrant voor jonge mensen*. Geraadpleegd 16 Januari, 2005, van <http://www.hoorstichting.nl/folders/35.pdf>
- Deckers, V. (n.d.). *Integratie van gehoorgestoorde leerlingen in het gewoon onderwijs. Basisinformatie over "de gehoorgestoorde leerling in het geïntegreerd onderwijs"*. (G.On.). Hasselt: Koninklijk Instituut voor Doven en Spraakgestoorden.
- De Raeve, L. (2004, November). Inservice nieuw personeel "auditieven". In Koninklijk Instituut voor Doven en Spraakgestoorden, *Infodagen* (p. 7). Hasselt: Koninklijk Instituut voor Doven en Spraakgestoorden.
- Doof Actie Front (2005). *AVS nieuws, 26 januari 2005*. Geraadpleegd 12 februari, 2005, van <http://www.doofactiefrent.be/documenten/petitie-pers/2005-01-26-avs.php?taal=n>
- Europese Unie van Doven. (2005). *Wat is de EUD?* Geraadpleegd 16 januari, 2005, van <http://www.eudeaf2003.org/nl/chapter3.html>
- European Union of the Deaf. (2004). *A quick introduction to the EUD*. Geraadpleegd 16 januari, 2005, van <http://www.eudnet.org>
- Fevlado (n.d.). Vlaamse Gebarentaal: Handalfabet. Geraadpleegd 11 februari, 2005, van <http://www.fevlado.be/themas/gebarentaal/documenten/handalfabet%20A4%20formaat.pdf>
- Fevlado. (2005). *Missie en doelstellingen van Fevlado*. Geraadpleegd 5 januari, 2005, van <http://www.fevlado.be>
- Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap (n.d.). *Wat is inclusie?* Geraadpleegd 13 februari, 2005, van <http://www.gripvzw.be/leerkrachten/inclusie.asp>
- Goos, A. (n.d.). *Anders Gewoon Gewoon Anders*. Kipdorp: Chiro.
- Grooff, T. (2003). *Filosofie van inclusie*. Geraadpleegd 26 februari, 2005, van <http://www.inclusiefonderwijs.nl/conferentie/reader/>
- Guyot, H.D. (n.d.). *Vingerspelling: cursus van Koninklijk Instituut voor Doven*. Hasselt: Koninklijk Instituut voor Doven en Spraakgestoorden.
- Internationaal Bureau van Audiofonologie. (1997, mei). *Indeling graad gehoorverlies volgens de audiometrische gegevens* (02/1 bis). Lissabon: Internationaal Bureau van Audiofonologie.
- Jorissen, p. (1998). Gewoon er zijn. Aan Zet. Geraadpleegd 13 februari, 2005, van <http://www.handicap.nl/index.html?/Xterne%20Links/links%20vrtijd.html>
- KULeuven (2004). *Inclusief onderwijs*. Geraadpleegd 26 februari, 2005, van <http://perswww.kuleuven.ac.be/~u0030608/inclusiefonderwijs.htm>
- Magry, J. (n.d.). Sociaal-emotionele ontwikkeling. In Magry, J. (Red.), *Psychologie van de doven*. Gent: Opleiding 'Tolk'.
- Magry, J. (2003). Slechthorend of doof zijn: to be or not to be. *VLOC VISIE*, 6, 4-8.
- Manders, E., & Zink, I. (2002). *Taaltherapie bij kinderen*. Antwerpen/ Apeldoorn: Garant
- Nebas. (2005). *NebasNsg is de Nederlandse sportorganisatie voor mensen met een beperking*. Geraadpleegd 15 januari, 2005, van <http://www.nebas.nl/>
- Organisatie van slechthorende jongeren (2005). *Op stap*. Geraadpleegd 3 januari, 2005, van <http://www.shjo.nl>
- Provinciaal integratiecentrum West-Vlaanderen. (2003). *Wat is geïntegreerd onderwijs?* Geraadpleegd 13 februari, 2005, van http://www.pic-wvl.be/OND_buitengewoon_4_integreerd.htm
- Ringoot, j. (2001). Vrije tijd en hobby: activiteiten van de Zoniënclub. *VLOC VISIE*, 4, 13-15.
- Rodenburg, M. (1996). *Geen goed gehoor; wat nu? Info over slechthorendheid en doofheid*. Utrecht: De tijdstroom.

- Van Dessel, X. (2005). *Wat is Inclusief onderwijs*. Geraadpleegd 13 februari, 2005, van <http://www.inclusiefonderwijs.be/info/faq.html>
- Van Herreweghe, M., & Vermeerbergen, M. (1996). *30 vragen over gebarentaal in Vlaanderen + 29 antwoorden*. Gent-Brugge: Academia Press
- Van Herreweghe, M., & Vermeerbergen, M. (1998). *Thuishoren in een wereld van gebaren*. Gent: Academia Press.
- Verstraete, F., & D'hoore, R. (1999). *Reflecties over dovencultuur*. Gent: Fevlado-Diversus.
- Vlaamse overheid (2005). *Gelijke kansen*. Geraadpleegd 4 maart, 2005, van <http://www.gelijkekansen.vlaanderen.be/index.htm>
- VLOK-CI. (2005). *Wie zijn wij, wat doen wij*. Geraadpleegd 15 januari, 2005, van http://www.vlok-ci.be/files_down/VLOK-CI%20folder%202005.pdf
- Wikimedia foundation (2001). Ondertiteling. Geraadpleegd 13 februari, 2005, van <http://nl.wikipedia.org/wiki/Ondertiteling>
- World Federation of the deaf. (2005). *About*. Geraadpleegd 13 februari, 2005, van <http://www.wfdeaf.org/>

Bijlagen

Bijlage I . Akabe en inclusie

Bijlage II: Enquête Chiro

Bijlage III : Bespreking van de Chiro-enquête

Bijlage IV : Adressenlijst van verenigingen waarheen de brochure
gestuurd werd

Bijlage V : Vragenlijst + begeleidende brief

Bijlage VI : Flyer

Bijlagen

Bijlage I. Akabe en inclusie

Bijlage II. Enquête Chiro

Bijlage III. Bespreking van de Chiro-enquête

Bijlage IV. Adreslijst van verenigingen waarheen de brochure gestuurd werd

Bijlage V. Vragenlijst + begeleidende brief

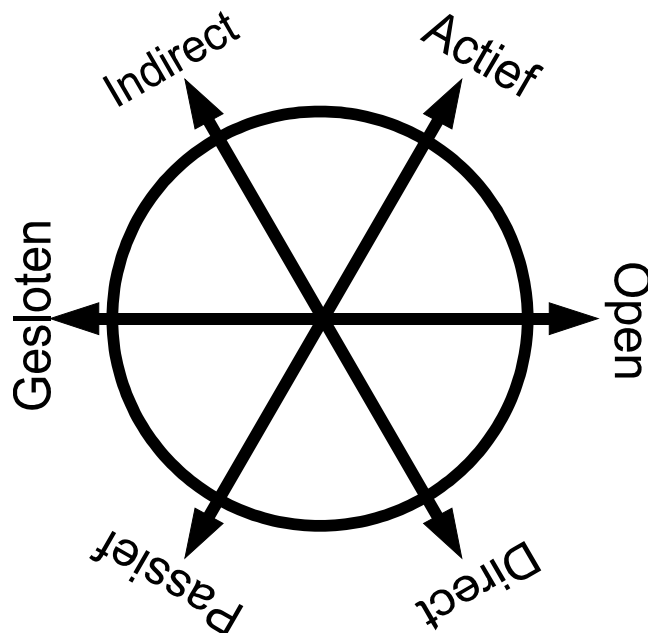
Bijlage 1 : Akabe en inclusie

1.1 Een theoretisch kader

Akabe staat voor de werking met kinderen en jongeren met een handicap binnen scouting. Dit kan zowel in aparte groepen of takken zijn, als in een gemengde werking.

Het doel dat Akabe binnen scouting nastreeft, kunnen we omschrijven met het woord 'inclusie'. In het algemeen (ook buiten scouting) wil inclusie zeggen dat een samenleving aan elk individu, ongeacht zijn beperkingen, alle kansen en mogelijkheden wil bieden om aan die samenleving deel te nemen. De inspanningen die dit vraagt, moeten van zowel meerderheids- als minderheidsgroepen komen en evenwichtig verdeeld zijn. Inclusie impliceert dat meerderheids- en minderheidsgroepen open staan voor elkaar, elkaar willen leren kennen en elkaar respecteren.

Wat betekent dit nu voor mensen met een handicap die het spel van scouting willen meespelen? 'Inclusie' wil voor ons niet zeggen dat alle akabegroepen en –takken moeten worden opgedoekt en kinderen en jongeren met een handicap allemaal naar 'gewone' scoutsgroepen moeten worden gestuurd. Echte inclusie betekent een goed evenwicht zoeken tussen het ideaal van een werking die zo gemengd mogelijk werkt en de realiteit van het concrete individu en de concrete groep waarin het terechtkomt. Daarom stellen we het volgende schema voor:

Je kan op verschillende manieren aan inclusie doen:

Open: je "wil" kinderen met een handicap toelaten in je groep.

Gesloten: je wil kinderen met een handicap niet toelaten in je groep. Er is ook geen discussie- of denkproces aan voorafgegaan.

Actief: je neemt effectief één of meerdere kinderen met een handicap in je groep.

Passief: je denkt na over inclusie en neemt er een standpunt over in, maar je laat om welke redenen dan ook geen kinderen met een handicap toe in je groep.

Direct: je denkt na over inclusie om een antwoord te vinden op een concrete vraag van een kind met een handicap.

Indirect: je neemt elk kind met een handicap op in je groep zonder er over na te denken.

Inclusie is er op vele manieren, maar vraagt in eerste instantie openheid. Wie deze openheid voor mensen met een handicap niet kan opbrengen, doet eerder aan exclusie. Als je open staat voor inclusie dan kan je dit op een indirecte manier doen (door bijvoorbeeld een kind met een

handicap zonder nadenken op te nemen in je groep en je er verder geen zorgen meer over maken). Of je kan op een directe manier aan inclusie doen, waarbij je eerst zeer grondig nadenkt en bespreekt wat dit voor alle betrokken partijen inhoudt voor je een beslissing neemt (het maakt niet uit wat de beslissing ook wordt). Tot slot kan je ook actief of passief aan inclusie doen. Het uiteindelijke beslissingsproces speelt hier een grote rol. Wie er alleen over nadenkt en besluit toch niet aan inclusie te doen, heeft een passieve houding. Wie actief en dus werkelijk kinderen met een handicap opneemt in de groep en er ook goed heeft over nagedacht, is dus open, actief en direct aan het bouwen aan inclusie.

‘Inclusie’ houdt dus geen beslissing in over de werkvorm die binnen scouting gehanteerd moet worden. De verschillende werkvormen (akabetak of -groep met of zonder valide leden, ‘gewone’ groep met één of meerdere personen met een handicap) mogen gerust naast elkaar blijven bestaan. Dit is zelfs een rijkdom, want zo ontstaat er een keuze uit verschillende mogelijkheden, aangepast aan de verschillende situaties van de verschillende kinderen en jongeren.

Groepen die reeds op voorhand de mogelijkheid uitsluiten dat iemand met een handicap wordt opgenomen, staan zeer ver van wat wij als ideaal voor ogen hebben. Alle groepen - en zeker de groepen die nog nauwelijks met mensen met een handicap in contact zijn gekomen, maar ook akabegroepen – zouden op zijn minst moeten nadenken over de vraag of zij gemengd kunnen werken. Die vraag hoeft dan niet koste wat kost positief beantwoord te worden. Belangrijk is dat de vraag gesteld wordt en dat het ideaal van een meer gemengde werking een aandachtspunt wordt/blijft in elke scouts- en gidsengroep. We hebben dan ook allemaal de belangrijke taak het ideaal van inclusie levendig te houden binnen VVKSM.

En natuurlijk kan een ‘gewone’ groep die overweegt een kind met een handicap op te nemen, uiteindelijk beslissen om dit toch niet te doen (omdat de draagkracht van de groep te beperkt is, omdat bepaalde soorten handicaps de gewone werking van de groep te sterk zouden afremmen,...). Het is volgens ons belangrijk dat de beslissing principieel wordt genomen, en dat er niet over concrete vragen van individuen wordt gepraat. Met principieel bedoelen we dat er een algemene visie van de groep wordt ontwikkeld over welke kinderen (met welke handicaps) terecht kunnen in de groep en welke niet. Groepen die dan – om allerlei goede redenen – niet gemengd werken, kunnen toch het ideaal van inclusie ‘indirect’ trachten te realiseren, bijvoorbeeld door als ‘gewone’ groep eens een gemengde activiteit te doen met een akabetak, door als akabegroep deel te nemen aan districts- en gouwactiviteiten,...

Laten we bij dit alles vooral niet vergeten om de jongere zelf inspraak te geven in de beslissing over het soort groep waarin hij/zij scouts/gids wil zijn. Hij- of zijzelf en/of de ouders kunnen kiezen voor een doelgroepgerichte of inclusieve werking. Het kan heel goed zijn dat een doelgroepgerichte werking toch beter aansluit bij de mogelijkheden en leefwereld van de jongere met een handicap.

Keuzes en inspraak: het blijft voor onze leden een aandachtspunt. Er wordt al te dikwijls in hun plaats beslist. Er moet vermeden worden dat bijvoorbeeld iemand met een handicap tegen wil en dank naar een ‘gewone’ scouts- of gidsengroep wordt gestuurd in naam van de goedbedoelde integratie-idealën van leiding of ouders. Dit zou een subtiele vorm zijn van exclusie, omdat de jongere wordt uitgesloten uit het beslissingsproces dat zich volledig boven zijn/haar hoofd afspeelt.

1.2 De praktijk

Kort gezegd ziet de praktijk er volgens ons (ideaal gezien) zo uit: akabegroepen zijn gemengd tot een evenwichtige verdeling van leden met en zonder handicap en stemmen hun werking af op leden met en zonder handicap. De gewone groepen staan zoveel mogelijk open voor kinderen met een handicap.

2 De takindeling

De kalenderleeftijd als indelingscriterium van de verschillende takken (zoals gebruikelijk is in scouts- en gidsengroepen) is ook voor jongeren met een handicap binnen scouting het meest ideale indelingscriterium. Hierbij kan wel een flexibiliteit van 1 à 2 jaar gehanteerd worden, al naargelang dit beter is voor het desbetreffende kind. Met dit criterium is er een optimale doorstroming doorheen de takken. Het is de bedoeling dat er voor jongeren met een handicap ruimte is om te groeien tijdens hun scouts- en gidsenjaren. Er moet bij elke overgang naar een nieuwe tak gekeken worden naar de haalbaarheid aan de hand van de mogelijkheden van de jongere. De overgang mag niet geforceerd zijn. Maar anderzijds moeten we er ons ook voor hoeden iemand te laten vastroesten in een bepaalde tak en zo ieder groeiperspectief uit te sluiten.

Elke tak kan er best naar streven om op het ritme en de mogelijkheden van zijn leden de takprofielen, uitgetekend door de takcommissariaten, te concretiseren en te realiseren.

3 De basispijlers

Wij kiezen heel bewust voor een interactie tussen de vijf basispijlers van VVKSM (engagement, zelfwerkzaamheid, medebeheer, ploegwerk en dienst) en de concrete akabewerking. Deze basispijlers blijven de horizon waarbinnen elke tak zijn werking concretiseert. Ze zijn een uitdaging voor zowel leden als leiding om hun grenzen in positieve zin te verleggen.

Vertrekkend vanuit de impulsen van de leden trachten we de basispijlers te realiseren binnen de structuur en de inhoud van de takwerking. Dit zal niet altijd expliciet gebeuren maar vaak impliciet, non-verbaal en op maat van de leden.

In de mate van het mogelijke willen we bestaande methodieken (totemisatie, belofte, overgang,...) geïntegreerd aanwenden en nieuwe uitdenken.

4 Leden in leiding

De doorstroming van leden met een handicap naar de leidingsploeg is een verregeande realisering van het ideaal van een zo gemengd mogelijke werking. Daarom zijn initiatieven op dit gebied zeker toe te juichen.

Een weloverwogen principiële beslissing hierover, die door de hele groep gedragen wordt, is zeer belangrijk. Dit betekent dat je de discussie en de daaraan verbonden beslissing neemt, los van een bepaald lid dat leiding wil worden.

Verskillende zaken zullen in beschouwing genomen moeten worden: de sterkte en openheid van de leidingsploeg, de verlangens en mogelijkheden van de kinderen met een handicap, de houding van andere leden hiertegenover. Wat als het uiteindelijk toch niet blijkt te lukken, de verwachtingen naar leiding toe (welke tolerantie staan we toe naar iemands beperkingen),...

Er zijn ook verschillende tussenvormen mogelijk: hulpleiding, meehelpen met het materiaalbeheer, een jintak met stagemogelijkheden,... Bedoeling is telkens de jongere te laten groeien in verantwoordelijkheid. Het allerbelangrijkste is dat het voor alle betrokkenen een positieve ervaring wordt.

5 Volwassenwerking binnen Akabe

De akabewerkingen zijn een deel van scouting. VVKSM is duidelijk en uitsluitend een jeugdbeweging, en daar staan wij ook achter. Kinderen en jongeren komen dus op de eerste plaats. Een volwassenwerking heeft geen plaats binnen deze structuur zoals andere takken een deel zijn van het groeiproces binnen scouting.

Bijlage II : De enquête van de Chiro

KINDEREN MET EEN HANDICAP IN DE CHIRO

Misschien is er bij jullie in de groep een rakker die net iets meer aandacht nodig heeft als de andere rakkers en die vaak 'moeilijk' en 'druk' doet? Misschien heeft een van jullie toppers een handicap? Misschien hebben enkele van jullie speelclubbers het niet zo breed en kunnen daardoor geen uniform aanschaffen of kunnen niet mee op kamp? Misschien volgt een kwik buitengewoon onderwijs? Misschien is een van jullie tiptiens doof? Misschien hebben jullie wel een aspi die in een rolstoel zit? Misschien heeft een van jullie pinkels of sloebers het syndroom van down?

Misschien kiezen jullie ervoor om deze kinderen bewust in de chiro op te nemen? Misschien kiezen jullie ervoor om dergelijke kinderen bewust buiten jullie groep te houden? Misschien hebben jullie met de leidingsploeg nog nooit stil gestaan bij dergelijke zaken?

Wel, op Kipdorp zijn we hiermee bezig en met het oog op latere informatie naar jullie toe via allerlei wegen wordt het volgend werkjaar een **werkgroep** opgericht die zich hiermee zal bezig houden. Om een zicht te krijgen op het aantal kinderen en welke de problemen of juist de mogelijkheden zijn in de chirogroepen zelf, volgt hier een korte **enquête**. Misschien kunnen jullie ze laten invullen door iemand van de leiding of jullie Veebee die door zijn of haar studies meer weet over dergelijke zaken of door iemand in de groep die begaan is met dergelijke kinderen? Later zal in een tweede vragenronde opgeroepen worden tot verdere medewerking.

Je kunt de vragenlijst gewoon **opsturen naar Kipdorp**. Alvast bedankt voor het (laten) invullen ervan. We verwachten heel wat reacties!

Enquête omtrent kinderen met een handicap in de chiro

Omcirkel of vul in:

1) Zijn er in jullie groep kinderen of jongeren met **specifieke problemen**?

- neen

- ja, het gaat om kind(eren) ...

- * met een verstandelijke handicap (die buitengewoon onderwijs volgen)
- * met een fysieke handicap
- * die doof zijn
- * die blind zijn
- * met hyperactiviteit
- * met autisme
- * met leerproblemen
- * bepaalde syndromen (Syndroom van Down, Gilles de la Tourette,...)
- * met een zware of ongeneeslijke ziekte
- * die in een kansarme situatie leven
- * met andere problemen : zwaarlijvigheid, littekens van brandwonden,

.....

2) zijn er bepaalde van deze kinderen die bij jullie wel toegelaten worden en andere niet ? Zijn er bij jullie met andere woorden bepaalde **grenzen** ?

- we laten alleen kinderen zonder problemen toe
 - we laten iedereen die het wil proberen toe
 - bepaalde kinderen kunnen wel toegelaten worden, andere niet
- Het hangt af van.....

3) zijn er dergelijke kinderen bij jullie die **het ooit geprobeerd** hebben om naar de chiro te komen maar die omwille van bepaalde problemen niet in de chiro gebleven zijn ?

- Nee
- Ja, de reden(en) om niet te blijven was/waren :.....

4) Indien er bij jullie dergelijke jongeren zijn, wat met het moment dat deze op het punt staan om **in de leidingsploeg** te treden ?

- ze worden gewoon leid(st)er
- we vinden het beter dat ze uit de chiro gaan
- dit hebben we nog nooit voorgehad
- andere.....

5) Indien jullie dergelijke kinderen in de groep hebben,

a) zijn er bepaalde **problemen of moeilijkheden** voor de leiding van die afdeling, voor de andere leden in de afdeling, voor de organisatie van bepaalde activiteiten ? Hoe lossen jullie die op ?

.....

b) zijn er **mogelijkheden, unieke ervaringen, positieve gevoelens, motivaties om ermee door te gaan**, ..

.....

6) Indien jullie dergelijke kinderen niet in de groep hebben, komt dit doordat :

- jullie er nooit bij stilgestaan hebben als leidingsploeg om ook dergelijke kinderen in de chiro op te nemen
- jullie nog nooit geconfronteerd werden met de aanvraag of mogelijkheid om ze in jullie groep te krijgen
- jullie bewust kiezen om ze niet in jullie chirogroep op te nemen
- andere :

.....

Invuller:

Adres:

Chirogroep:

Tel:

evt. Kotadres + tel :

Bijlage III : De bespreking van de Chiro-enquête

Bespreking van de enquête rond personen met een handicap:

1. Over de vragenlijst:

In het voorjaar van 1999 werd naar de 1100 chirogroepen verspreid over heel Vlaanderen een vragenlijst gestuurd die zou peilen naar de bestaande situatie met betrekking tot kinderen en jongeren met een handicap binnen de beweging. Er werd gevraagd naar het soort problemen van de kinderen en jongeren, naar de grenzen die door de groepen bepaald waren voor wat betreft de toelating van deze kinderen in de groep, en de opname van hen in de leidingsploeg. De groepen werd ook gevraagd naar de meest voorkomende problemen en hun aanpak. Verder konden ook de positieve aspecten en de motivatie om dergelijke kinderen te blijven opnemen aangegeven worden.

Er werd gekozen om het begrip 'handicap' zo ruim mogelijk in te vullen, zodat meer over 'kinderen met problemen' of over 'bijzondere kinderen' kon gesproken worden dan over kinderen met een handicap. Een voorbeeld van deze vragenlijst vindt u in bijlage.

De verwerking van de lijst gebeurde met het softwareprogramma SPSS. De antwoorden van de open vragen werden ondergebracht in categorieën. Dit kan voor een graad van vertekening zorgen, aangezien de categorieën door mijzelf bedacht zijn, en dat niet steeds duidelijk was, wat exact met de antwoorden bedoeld werd. Het verwerken van de open vragen kan dus als een kwalitatieve verwerkingsmethode gezien worden, terwijl de gesloten vragen louter kwantitatief verwerkt werden.

Er werden 251 vragenlijsten ingevuld en teruggestuurd. In 19 groepen komen geen kinderen met problemen voor. De meesten geven als reden hiervoor dat ze (nog) niet geconfronteerd worden met de aanvraag om een kind met een handicap of met een ander soort probleem in de groep te krijgen. Slechts twee groepen kiezen ervoor om enkel kinderen zonder problemen op te nemen. Er zijn ook twee groepen die een afzonderlijke afdeling hebben opgericht voor kinderen met een handicap en die daarnaast ook kinderen met problemen in de gewone afdelingen hebben.

We kunnen deze situatie moeilijk doortrekken naar de rest van de groepen. Stuurden ze de lijst niet terug omdat ze geen kinderen met dergelijke problemen in de groep hebben? Waren ze niet geïnteresseerd? Werd de lijst ingevuld, maar niet teruggestuurd? Het volgende heeft betrekking op slechts een steekproef van de chirogroepen in Vlaanderen. Deze is echter niet representatief voor de andere groepen.

In deze 251 groepen komen samen 594 'bijzondere' kinderen voor. Het zijn vooral kinderen met een verstandelijke handicap, kinderen met gedragsproblemen en hyperactiviteit en kinderen met leerproblemen die in de groepen voorkomen. Bij de verdere bespreking van de vragenlijst moeten we dus in het achterhoofd houden dat de situatie in de groepen vooral betrekking heeft op dit soort kinderen.

Ook kinderen die in een kansarme situatie leven, komen frequent voor. Verder ook heel wat kinderen met een fysieke handicap en kinderen met een bepaald syndroom. Vooral het syndroom van Down komt voor. Ook kinderen met ernstige gezondheidsproblemen bevinden zich in een aantal groepen. Kinderen met sensorische problemen of met een vorm van autisme komen minder voor.

Voor een volledig overzicht verwijs ik naar *tabel 1*. Ik wil hierbij opmerken dat de lijst strikt wetenschappelijk gezien, onjuist is en dat een juiste opsomming van problemen en handicaps veel complexer zou zijn. Zo vallen leerproblemen en verstandelijke handicap vaak samen maar wordt verstandelijke handicap niet door iedereen enkel verbonden met problemen in de klas en omgekeerd. Er werd echter voor gekozen om de vragenlijst zo eenvoudig en begrijpbaar mogelijk te houden.

Onder de categorie kinderen met andere problemen werden vooral psychologische problemen en kleinere problemen (zwaarlijvigheid, sproeten, littekens, ...) gerapporteerd.

1: Welke kinderen en/of jongeren komen voor in de groepen?

Het merendeel van de groepen geeft aan dat ze iedereen toelaten in de groep. Toch wordt in bepaalde gevallen de ernst van de problemen en de draagkracht van de leiding in aanmerking genomen. Met kinderen met een fysieke of sensorische handicap heeft men minder moeite dan met kinderen die een verstandelijke handicap hebben.

2: Wie wordt toegelaten?

Weinig groepen werden reeds geconfronteerd met het feit dat deze kinderen en jongeren oud genoeg zijn om in de leidingsploeg te treden. Indien dit voorkomt, worden in veel groepen die jongeren gewoon leiding. Een groot aantal groepen kiest ervoor om die persoon als bijkomende leiding in een afdeling te plaatsen en hen iets meer te helpen in hun taak als leiding. De ernst van de handicap is het criterium bij de beslissing omtrent het leiding worden.

3: Wat op het moment dat die personen in de leiding stappen?

In heel wat groepen komen probleemkinderen voor. Toch wordt met weinig geconfronteerd met het feit dat de "ze kinderen oud genoeg zijn om in de leidingsploeg te stappen. Ofwel is de tendens om kinderen met een handicap op te nemen vrij recent en zijn deze kinderen nog niet doorgestroomd tot in de oudste afdeling, ofwel verlaten heel wat kinderen tijdens hun chiroloopbaan de groep. 102 groepen geven aan dat ze inderdaad bijzondere kinderen gehad hebben, maar dat deze om een of andere reden de groep verlaten hebben. De meeste groepen menen dat dit te wijten is aan het feit dat de problemen bij het kind te ernstig waren. Ook werden heel wat kinderen gepest en niet opgenomen in de groep en kwamen daardoor niet meer naar de chiro. 10 groepen menen dat het kind de groep verliet omwille van de ouders. In een aantal gevallen vond de leiding het niet meer haalbaar, bijvoorbeeld omwille van wegloupedrag, agressie, storen van de activiteit, Ook door praktische redenen blijkt het soms niet meer mogelijk om het kind nog in de groep te laten. De ontoegankelijkheid van sommige chirolokalen is hier een voorbeeld van. Onder de categorie andere redenen geeft men aan dat het kind naar een andere jeugdbeweging gegaan is, eventueel specifiek voor kinderen met een handicap, dat het kind verhuisd is, dat het een andere hobby beoefent op zondag, ...

De tito-afdeling (12/13-jarigen) blijkt een kritieke afdeling. In deze periode haken de meeste kinderen af. Men vraagt zich duidelijk af wat men kan doen om deze kinderen in de groep te houden. Ik wil hierbij opmerken dat ook kinderen zonder problemen om allerlei redenen een chirogroep kunnen verlaten. Niet iedereen amuseert zich met spelletjes doen op een zondagmiddag. Het is een normale tendens dat binnen chiro vooral -12-jarigen lid zijn en dat heel wat kinderen de groep verlaten als ze wat ouder worden.¹

¹ Chirojeugd Vlaanderen VZW: (1995) Het chiroboek. Pag 38-41

4: Redenen waarom de kinderen de groep verlaten.

Bij de vraag naar eventuele problemen en hun aanpak, viel het op dat weinig groepen een waslijst van problemen noteerden. De meesten gingen uitgebreider in op de aanpak ervan. Dit kan erop wijzen dat heel wat problemen vermeden worden als men wat extra aandachtig is of zich een beetje aanpast. Ook een flink aantal groepen geven expliciet aan dat er met deze kinderen weinig of geen problemen zijn. Een belangrijke struikelblok blijkt het feit dat het als leiding moeilijk is om je aandacht te verdelen over alle kinderen, zeker als iemand heel wat extra aandacht vraagt. Men vindt het ook moeilijk dat een kind niet steeds kan deelnemen omwille van zijn handicap. Het komt ook voor dat kinderen niet willen deelnemen en liever toekijken naar het spel. De vraag: "Hoe motiveer ik deze kinderen om te blijven meedoen?" is groot.

Het gedrag en de medewerking van het kind en ook het feit dat ze de speluitleg vaak niet begrijpen, vormt een probleem. Dergelijke kinderen worden ook vaker gepest en uitgesloten. Samenhangend met dit alles is er de angst dat de andere kinderen in de afdeling minder tot hun recht komen door dit alles. Er heerst ook onzekerheid omtrent de juistheid van de aanpak van het kind. Daarnaast leeft ook in heel wat groepen onzekerheid naar de toekomst toe. Momenteel lukt het nog om dergelijke kinderen op te vangen omdat er voldoende leiding is. Men stelt zich de vraag of dit nog mogelijk zal zijn als het leidingsaantal zou verminderen. Ook grote vragen bij het bivak. Deze kinderen kunnen op zondag gemakkelijk opgevangen worden, maar wat als ze meegaan op kamp?

Er komen ook heel wat praktische problemen voor. Hiermee bedoel ik bijvoorbeeld vervoersproblemen, medicatie, problemen met bepaalde hulpmiddelen zoals rolstoel, hoorapparatuur, enz.

5: Problemen/ knelpunten die ervaren werden:

Zoals gezegd halen weinig groepen onoverkomelijke problemen aan. Voor wat betreft de aanpak van kinderen en hun problemen noteren de meeste groepen dat het wel lukt als men iets meer aandacht en geduld schenkt aan de kinderen of als men het spel nog een keertje uitlegt. Toch zijn er 22 groepen die geen oplossing aangeven, hoewel ze wel de meest voorkomende problemen hebben genoteerd.

Heel wat groepen geven aan dat ze de activiteiten en de spelen zo gewoon mogelijk willen houden. Daarbij komt dat voor bepaalde activiteiten geen oplossingen mogelijk zijn. Een bosspel met iemand in een rolstoel is hiervan een voorbeeld. Algemeen kunnen we stellen dat men de activiteiten en de spelen zo normaal mogelijk wil houden en dat men niet elke week bereid is om de hele namiddag af te stemmen op die ene persoon. Kleinere aanpassingen van een spel of van de spelregels komen echter heel frequent voor. In heel wat groepen bestaat een speciale regeling met betrekking tot het kind. In bepaalde groepen is afgesproken dat het kind niet wekelijks naar de chiro komt of dat het in een andere afdeling wordt opgevangen indien een activiteit gepland is waar het kind moeilijk aan kan deelnemen. Dit biedt kansen om alsnog bepaalde activiteiten te doen met de rest van de groep. Er is ook een aantal groepen dat de kinderen in een jongere afdeling laat blijven omdat die beter overeenstemt met hun mogelijkheden en vermogens.

Als men de kinderen in groepen verdeelt, let men er extra op in welke groep het bewuste kind terecht komt, zodat het niet steeds tot de verliezers behoort. Het komt ook voor dat men het kind -waarschijnlijk als het minder goed kan meespelen- een speciale rol geeft in het spel, zoals scheidsrechter of uitdeler van materiaal.

Voor praktische problemen worden creatieve en praktische oplossingen gezocht, en in geval van financiële problemen komt regelmatig de groepskas tussen. Toch wijst men erop dat

ouders niet graag en niet vaak toegeven dat hun kind omwille van financiële redenen niet kan deelnemen aan bepaalde activiteiten.

Sleutelwoord binnen de hele aanpak blijkt vaak 'gesprek' te zijn. In een flink aantal groepen heeft men binnen de afdeling een aantal afspraken gemaakt. Men vindt dat de andere kinderen de persoon moeten aanvaarden en men probeert ook om hen de verantwoordelijkheid voor die persoon te laten opnemen. Op die manier hoopt men het pesten van het kind binnen de perken te houden, maar dit lukt niet altijd. Ook met de ouders houden heel wat groepen frequent contact. Ze informeren zich bij hen over het probleem en zijn aanpak en bespreken eventuele problemen met hen. Op de leidingskring wordt vaak samen naar een oplossing voor bepaalde problemen gezocht.

Met gedragsproblemen weet men weinig raad. Sommigen proberen met een strenge en consequente aanpak. Anderen praten de problemen met het kind afzonderlijk uit.

Een aantal groepen geven aan dat ze de kinderen zo gewoon mogelijk proberen te behandelen, want dat is hetgeen die kinderen het liefste hebben.

6: Aanpak van de problemen:

Tenslotte werd gepeild naar de positieve ervaringen met deze kinderen in de groep en naar de motivaties binnen de leidingsploegen om deze kinderen in de groep te blijven opvangen.

Opvallend is dat 53 groepen deze vraag niet beantwoordden. Dit kan gelegen zijn aan een te moeilijke of verkeerde vraagstelling maar ook aan het feit dat men het vanzelfsprekend vindt dat men ook voor deze kinderen open staat en er geen extra motivatie voor nodig heeft.

5 groepen geven aan dat er weinig positieve aspecten op te merken vallen.

Men is ondanks de extra inspanningen en problemen gemotiveerd doordat het kind zich amuseert. Dit is een normale en begrijpelijke motivatie voor elke chiroleid(st)er.

Men vindt het ook belangrijk dat de andere kinderen, maar ook de leiding leren omgaan met kinderen met problemen. Ook het feit dat het om aangename kinderen gaat waar je veel feedback van krijgt, wordt als heel positief ervaren.

Het betekent voor heel wat leidingsmensen persoonlijk, maar ook als groep een uitdaging om ook dergelijke kinderen in de groep op te nemen. Elke geslaagde activiteit blijkt voor hen een steun in de rug.

25 groepen vinden het belangrijk dat een chirogroep iedereen toelaat. Chiro is er volgens hen voor iedereen. De blijvende vraag en de positieve reacties van de ouders van het kind blijkt ook vaak de motivatie om kinderen in de groep te blijven opvangen.

Voor een flink aantal groepen blijkt het integratieaspect mee te spelen. Ze vinden het belangrijk dat het kind in kwestie kan omgaan met andere leeftijdsgenoten. Ook het feit dat het kind eens in iets kan uitblinken terwijl het in het dagelijks leven al zo vaak moet onderdoen, blijkt een rol te spelen.

Een aantal leid(st)ers geeft ook aan dat ze vooruitgang zien bij het kind en dat dit hen motiveert om hun best te doen voor het kind. Er is ook melding van het feit dat de groepsgeest verbeterd is met het bewuste kind in de groep.

Bijlage IV : Adreslijst van verenigingen waarheen de brochure gestuurd werd

Naam	Gezinssportfederatie (GSF)
Adres	Troonstraat 125 1050 Brussel
Tel./Fax	02/507 88 22
url	http://www.gsf.be
e-mail	gsf@gezinsbond.be

Naam	PSYLOS vzw (PSYLOS)
Adres	Valkerijgang 26 3000 Leuven
Tel./Fax	016/22 04 15
url	http://www.psylos.be
e-mail	info@psylos.be

Naam	Recreatief Aangepast Sporten vzw (RECREAS vzw)
Adres	Sint-Jansstraat 32-38 1000 Brussel
Tel./Fax	02/515 02 54
url	http://www.recreas.be
e-mail	info@recreas.be

Naam	Vlaamse Liga Gehandicaptensport vzw (VLG)
Adres	Zuiderlaan 13 9000 Gent
Tel./Fax	09/243 11 70
url	http://www.vlg.be
e-mail	http://www.vlg.be

Naam	KAJ
Adres	Paleizenstraat 90 1000 Brussel
Tel./Fax	02 216 64 32
url	http://www.kaj.be
e-mail	info@kaj.be

Naam	VVKSM
Adres	Lange Kievitstraat 74 2000 Antwerpen
Tel.	03 231 16 20
url	www.vvksm.be
e-mail	info@vvksm.be

Naam	KSJ – KSA - VKSJ
Adres	Vaartstraat 14 3500 Hasselt
Tel.	011 21 18 39
url	www.ksjlimburg.be
e-mail	lim@ksj.org

Naam	KLJ
Adres	Waversebaan 99 3050 Oud-Heverlee
Tel.	016 47 99 99
url	www.klj.be
e-mail	info@klj.be

Naam	FROS Amateursportfederatie vzw (FROS)
Adres	Boomgaardstraat 22 bus 35 2600 Berchem (Antwerpen)
Tel.	03/286 07 60
url	http://www.fros.be
e-mail	info@fros.be

Naam	Koninklijke Antwerpse Vereniging van Vriendenclubs vzw (K.A.V.V.V.)
Adres	Boomgaardstraat 22 bus 16 2600 Berchem (Antwerpen)
Tel.	03/286 07 44
url	http://www.kavvv.be
e-mail	secretariaat@kavvv.be

Naam	Vlaamse Liga van Bedrijfssportbonden vzw (VLB)
Adres	Boomgaardstraat 22 bus 15 2600 Berchem (Antwerpen)
Tel.	03/286 07 36
url	http://www.vlaamse-bedrijfssport.be
e-mail	info@vlaamse-bedrijfssport.be

Naam	Koninklijk Atheneum II Hasselt
Adres	Vildersstraat 5 3500 Hasselt
Tel.	011/21 03 64
url	
e-mail	ingenjos@club.worldonline.be

Naam	Ziekenzorg - CM
Adres	Platte-Lostraat 541 3010 Kessel-Lo (Vlaams Brabant)
Tel.	016 35 96 88
url	
e-mail	elke.wynants@cm.be

Naam	Omega
Adres	Karel Alenlaan 40 3292 Diest (Vlaams Brabant)
Tel.	013/ 31 29 10
url	http://www.orientatie.org
e-mail	albert.callens@pi.be

Naam	KIDS
Adres	Borggravevijversstraat 9 3500 Hasselt
Tel.	011/ 22 25 93
url	www.kids.be
e-mail	KIDS@innet.be

Bijlage V : Vragenlijst + begeleidende brief

Beste lezer,

Het document dat je van mij gekregen hebt is een eerste versie van de brochure die ik gemaakt heb als onderdeel van mijn scriptie voor het behalen van het diploma AIP. Het onderwerp van mijn scriptie is de integratie van pubers met gehoorproblemen in verenigingen. De brochure sluit daar nauw bij aan en richt zich vooral tot de (bege)leiding van jongeren in het jeugdwerk.

Jeugdwerkers kunnen, ook in het ‘gewone’ jeugdwerk, met gehoorgestoorde jongeren in contact komen. Het is dan ook erg belangrijk dat zij op de hoogte zijn van de problematiek waar die jongeren mee geconfronteerd worden maar vooral ook van de manier waarop zij met die jongeren kunnen communiceren. En net daarover gaat deze brochure.

Zoals ik reeds opmerkte, het is een eerste versie, en het zou me enorm veel plezier doen indien ik wat feedback zou krijgen over deze brochure zodat ik de noodzakelijke aanpassingen kan doen.

Op de volgende pagina vind je enkele vragen die kunnen helpen de brochure kritisch te overlopen.

Je kan me dit formulier op de volgende manieren terugbezorgen :

- Mailen naar : sien
- Faxen naar : 013/44 40 46
- Sturen naar : Sien Gelders
Karestraat 35
3545 Zelem
- Of ... ?

Alvast heel erg bedankt voor je medewerking !

Evaluatieformulier van :

Jeugdvereniging :

Als je brochure klaar is, zou ik er graag een exemplaar van ontvangen.

Sturen naar of bezorgen op het volgende adres :

1. Hoofdstuk 1. Algemene informatie rond gehoorstoornissen

	Helemaal niet	Min of meer	voldoende	goed	zeer goed
Duidelijk					
Overzichtelijk					
Compleet					
Nuttig					

- Eventuele op- of aanmerkingen :

2. Hoofdstuk 2. De communicatie met gehoorgestoorden

	Helemaal niet	Min of meer	voldoende	goed	zeer goed
Duidelijk					
Overzichtelijk					
Compleet					
Nuttig					

- Eventuele op- of aanmerkingen :

3. Hoofdstuk 3. Tips die communicatie met de gehoorgestoorde jongeren gemakkelijker kunnen maken.

	Helemaal niet	Min of meer	voldoende	goed	zeer goed
Duidelijk					
Overzichtelijk					
Compleet					
Nuttig					

- Eventuele op- of aanmerkingen :

4. Hoofdstuk 4 . Basiswoordenschat

	Helemaal niet	Min of meer	voldoende	goed	zeer goed
Duidelijk					
Overzichtelijk					
Compleet					
Nuttig					

- Eventuele op- of aanmerkingen :

5. Hoofdstuk 5. Technische hulpmiddelen

	Helemaal niet	Min of meer	voldoende	goed	zeer goed
Duidelijk					
Overzichtelijk					
Compleet					
Nuttig					

- Eventuele op- of aanmerkingen :

6. Algemeen

- Eventuele op- of aanmerkingen :

Erbij horen !

Erbij horen !

Jongeren willen 'erbij horen', ook gehoorgestoorde jongeren.

Maar jongeren die slecht tot zeer slecht horen, raken niet zelden geïsoleerd van hun omgeving. Ze hebben moeite de anderen te verstaan, zijn onzeker in het verkeer, missen wat er op radio en tv wordt gezegd en stuiten dan ook vaak op onbegrip bij kennissen, klasgenoten en vrienden. Dit onbegrip wordt vaak veroorzaakt door onwetendheid en misverstanden. Teleurgesteld sluit de slechthorende jongere zich steeds verder af. Het probleem wordt alsmaar groter.

In de brochure krijg je informatie over de gehoorstoornis en over de communicatie die gehoorgestoorde jongeren gebruiken. Je krijgt nuttige tips omtrent de communicatie tussen gehoorgestoorden en horenden. Daarbij hoort een overzicht van de basiswoordenschat in gebarentaal. Ten slotte maak je nog kennis met een aantal technische hulpmiddelen waarvan gehoorgestoorden gebruik kunnen maken.

Erbij horen !

Een brochure voor iedereen die betrokken is bij gehoorgestoorde jongeren en hun vrijetijdsbesteding

Sien Gelders

Lessius Hoge School—Departement PSY—Antwerpen

De brochure is een onderdeel van mijn scriptie voor het behalen van het diploma bachelor toegepaste psychologie.

Het onderwerp van de scriptie is de integratie van gehoorgestoorde jongeren in de vrijetijdscultuur. De brochure sluit daar nauw bij aan en richt zich vooral tot de (bege)leiding van jongeren in het jeugdwerk.

Jeugdwerkers kunnen, ook in het 'gewone' jeugdwerk, met gehoorgestoorde jongeren in contact komen. Het is dan ook erg belangrijk dat zij op de hoogte zijn van de problematiek waarmee die jongeren geconfronteerd worden maar vooral ook van de manier waarop zij met die jongeren kunnen communiceren. En net daarover gaat deze brochure.

De volledige brochure kan gedownload worden via de website van :
www.kids.be (rubriek Welcom)

Of mail me : sien_pr@hotmail.com
Ik zend je de brochure via de elektronische post (grootte : +/- 50 Mb)

De integratie van gehoorgestoorde jongeren

in de vrijetijdscultuur

Erbij horen ! Ook in de vrije tijd !

5 vuistregels !

Stel je voor :

Je zit in de trein, die plotseling stopt. Om je heen zie je mensen die hun ergernis aan elkaar mededelen. Na een tijdje zie je hun gezicht weer wat vrolijker worden. De conducteur heeft omgeroepen wat er aan de hand is... Als je doof bent zie je wel de gelaatsuitdrukking en de lichaamshouding van de mensen. Je mist echter de verbale communicatie. Je hoort ook niet de mededeling van de conducteur en je begrijpt ook niet de opluchting die bij alle mensen op het gezicht verschijnt.

Om met elkaar te kunnen praten gebruiken mijn ouders, mijn broer, mijn zus en ik gebaren. We praten met onze handen, zodat ik kan zien wat ze tegen me zeggen. Dat is wel heel makkelijk. Ik heb een speciale wekker met een trilschijf die ik onder mijn kussen kan leggen. Zo kan ik zelf op tijd wakker worden! Bellen op de gewone manier kan ik niet meer. Daarom heb ik een teksttelefoon. Dat werkt hetzelfde als chatten, maar dan via de telefoon."

Mechteld, 12 jaar, doof.

Voor de communicatie met gehoorgestoorden

1. Kijk een dove of slechthorende altijd aan.

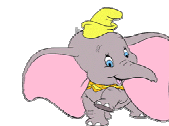
2. Zorg dat je mond goed te zien is.

3. Praat langzaam en duidelijk. Maar overdrijf niet

4. Probeer met je gezicht en wat gebaren te laten zien wat je vertelt.

5. Als je met een groepje bent, praat dan niet allemaal door elkaar.

Wil je meer lezen omtrent de integratie van pubers met een gehoorstoornis? Wil je nog meer tips?

Er bestaat een uitgebreide brochure. Je kan die raadplegen via:
<http://www.kids.be> (rubriek WelCom)